

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

Випускна кваліфікаційна робота

На тему:

Формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу

Студента 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Скрипника Максима
Олександровича

Науковий керівник
К.е.н., доцент

Руденко Ірина
Володимирівна

Гарант освітньої програми
Д.е.н., професор

Макогон Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів,
Заслужений діяч науки і техніки України
Д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування видатків бюджету	
1.1 Економічна сутність та значення формування видатків бюджету.....	6
1.2. Зарубіжний досвід формування видатків бюджету у країнах з розвинутою економікою	11
РОЗДІЛ 2. Дослідження практичних аспектів формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу за 2016-2018 рр	
2.1. Аналіз формування видатків бюджету на соціальну сферу.....	16
2.2. Оцінка виконання бюджету соціально-культурної сфери.....	30
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку та удосконалення формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу	
3.1. Пріоритетні напрями фінансування соціально-культурної сфери в Україні	39
3.2. Шляхи підвищення ефективності організації системи бюджетного фінансування соціальної сфери	46
Висновки	57
Список використаних джерел	59
Додатки	

ВСТУП

Актуальність. Україна визначила стратегічним напрямом свого розвитку інтеграцію до європейського політичного, правового і економічного простору. Важливе місце в процесі ефективного соціально-економічного розвитку країни займає соціальна сфера, оскільки саме в цьому секторі економіки відбувається виробництво, розподіл і споживання всіх матеріальних та нематеріальних благ, водночас забезпечується розширення відтворення людського капіталу за участю держави як гаранту економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення. Саме ефективне функціонування соціальної сфери є одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі розвитку держави в контексті євроінтеграції із врахуванням відставання за рівнем соціально-економічного розвитку від країн, членів Європейського Союзу.

Протягом років незалежності Україні не вдалося забезпечити ефективно дотримання соціальних стандартів і гарантій. Система формування державної соціальної підтримки принципово недієздатна вирішити завдання перерозподілу ресурсів на користь тих, хто найбільше цього потребує. Очевидно, що бюджетне фінансування соціальної сфери, є одним із найбільш актуальних національних пріоритетів сучасної бюджетної політики України.

Водночас, виникає потреба в пошуку альтернативних джерел фінансування соціальних проектів, модернізації всієї системи функціонування мережі установ соціальної сфери і вдосконалення форм надання соціальних бюджетних допомог як в прямій, так та в опосередкованій формах.

Відчутний внесок у дослідження сутності ефективності функціонування соціальної сфери приділяли значну увагу такі науковці як Безпалько О.В., Скулиш Ю.І., Холостова Є.І. і інші. Теоретичні і практичні аспекти особливостей фінансування соціальної сфери розкриваються в працях зарубіжних вчених, серед яких – У. Беверидж, І. Бентам, Дж. Б'юкенен, А.

Вагнер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, А. Пігу, Д. Роулс, М. Фрідман. У сфері дослідження порядку фінансування соціальної сфери варто виокремити здобутки Гордієнко Л.А., Овчарової Н.В., Радіонова Ю.Д., Щербини І.Ф., Яблочнікова С.Л.. Вклад відомих вчених у вирішення проблем фінансування соціальної сфери є вагомим, але при цьому, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність проведення оцінки ефективності такого фінансування з метою пошуку напрямків його доцільної оптимізації.

Актуальність даної проблеми зумовила вибір теми дипломної роботи.

Метою дипломної роботи є поглиблення теоретичних засад і обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування видатків бюджету на фінансування соціальної сфери України на основі аналізу оцінки його ефективності, враховуючи світовий досвід фінансового забезпечення соціальних потреб.

Поставлена мета зумовила вирішення наступних **завдань**:

- дослідити і охарактеризувати сутність й необхідність фінансування соціальної сфери (ССф);
- проаналізувати світовий досвід фінансування ССф і обґрунтувати доцільність та можливості його використання в Україні;
- визначити і проаналізувати нормативне та організаційне забезпечення процесу бюджетного фінансування ССф в Україні;
- дослідити, оцінити наукові праці з проблематики фінансування ССф;
- проаналізувати склад і структуру видатків бюджету на ССф;
- виявити й оцінити проблеми і запропонувати шляхи підвищення ефективності організації системи фінансування ССф.

Об'єктом дослідження є видатки бюджету на соціальну сферу.

Предметом дослідження дипломної роботи є фінансово-економічні відносини з приводу формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу.

Методи дослідження: індукція, дедукція, аналіз, синтез, абстрагування, порівняльний, статистичні методи, табличний, графічний методи тощо.

Суть *наукової новизни дослідження* розкриває сукупність наведених нижче положень.

удосконалено:

- методологічні підходи до тлумачення сутності «фінансового забезпечення соціальної сфери» з позиції перегляду погляду на фінансові відносини, які забезпечують об'єктивний характер його існування;

дістали подальшого розвитку:

- узагальнення і систематизація досвіду планування та реалізації видатків місцевих бюджетів, що при його врахуванні дозволить поліпшити якісний рівень цих процесів;
- положення щодо визначення особливостей наповнення зведеного бюджету України і формування його видаткової частини;
- обґрунтування доцільності інституційних змін фінансової системи зокрема, шляхом запровадження програмно-цільового методу, що сприятиме посиленню прозорості та збалансованості показників бюджетних зобов'язань та обсягу видатків на їх здійснення.

Практичне значення одержаних результатів.

Основні наукові положення та пропозиції автора доведені до рівня практичних рекомендацій можуть бути використані вищими навчальними закладами в процесі викладання економічних дисциплін.

За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковано 1 статтю: Фінансове забезпечення розвитку соціально-культурної сфери // Зб. наук. ст. студ.- К.: Київ. нац. торг-ек. ун-т, 2018 Обсяг статті становить 0,3 д.а.

Дипломна робота містить 56 сторінок, 3 таблиці, 8 рисунків, список літератури з 31 найменуванням, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування видатків бюджету

1.1 Економічна сутність та значення формування видатків бюджету

Основні положення бюджетної політики держави щодо соціального забезпечення населення базуються на Загальній декларації прав людини, яку було прийнято та проголошено на Генеральній Асамблеї ООН 10 грудня 1948 р. Згідно зі статтею 25 Декларації прав людини держава повинна гарантувати своїм громадянам право на достойний рівень життя [6].

Необхідною умовою поліпшення рівня та якості життя населення є наявність розвиненої соціальної сфери, яка, на нашу думку, представляє собою сектор економіки, в якому здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних та нематеріальних благ, а також відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави, як гаранту забезпечення достатнього рівня життя населення.

Повноцінна реалізація поставлених завдань вимагає достатнього обсягу фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери. На рис. 1.1 наведена узагальнююча схема щодо трактування сутності фінансового забезпечення [1; 11; 13; 16; 17; 26].

Таким чином, на основі проведеного дослідження, на нашу думку, під фінансовим забезпеченням соціальної сфери варто розуміти цілісну систему організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, обумовлених соціальними функціями держави.

Цілісна система організації фінансових відносин, яківключають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, обумовлених соціальними функціями держави

Авторське визначення

Система фінансових відносин, що діють через сукупність законодавчо закріплених форм і методів створення, мобілізації і використання фондів фінансових ресурсів як на рівні підприємства так і на рівні країни

Система фінансування, яка може здійснюватися через різні форми та методи

У широкому розумінні

У вузькому розумінні

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Підсистема фінансово-кредитного механізму

Метод покриття витрат

Метод фінансового впливу на соціально-економічні процеси

Сукупність грошових фондів

Структурна підсистема фінансово-кредитного механізму, система джерел і форм фінансування розвитку економічної та соціальної сфери суспільства

Покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання і державою

Основний метод фінансового впливу на соціально-економічний розвиток, що регулюється на основі відповідної системи функціонування та може здійснюватись в 3 формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування

Формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективно використання

Рис. 1.1. Виокремлення підходів щодо тлумачення сутності фінансового забезпечення

Наведений підхід до трактування категорії «фінансове забезпечення», на відміну від існуючих, має системний характер, оскільки конкретизує складові фінансового забезпечення соціальної сфери, а також мету та завдання, що покладені в основу його організації. Саму ж схему фінансового забезпечення соціальної сфери запропоновано представити за допомогою рис. 1.2.

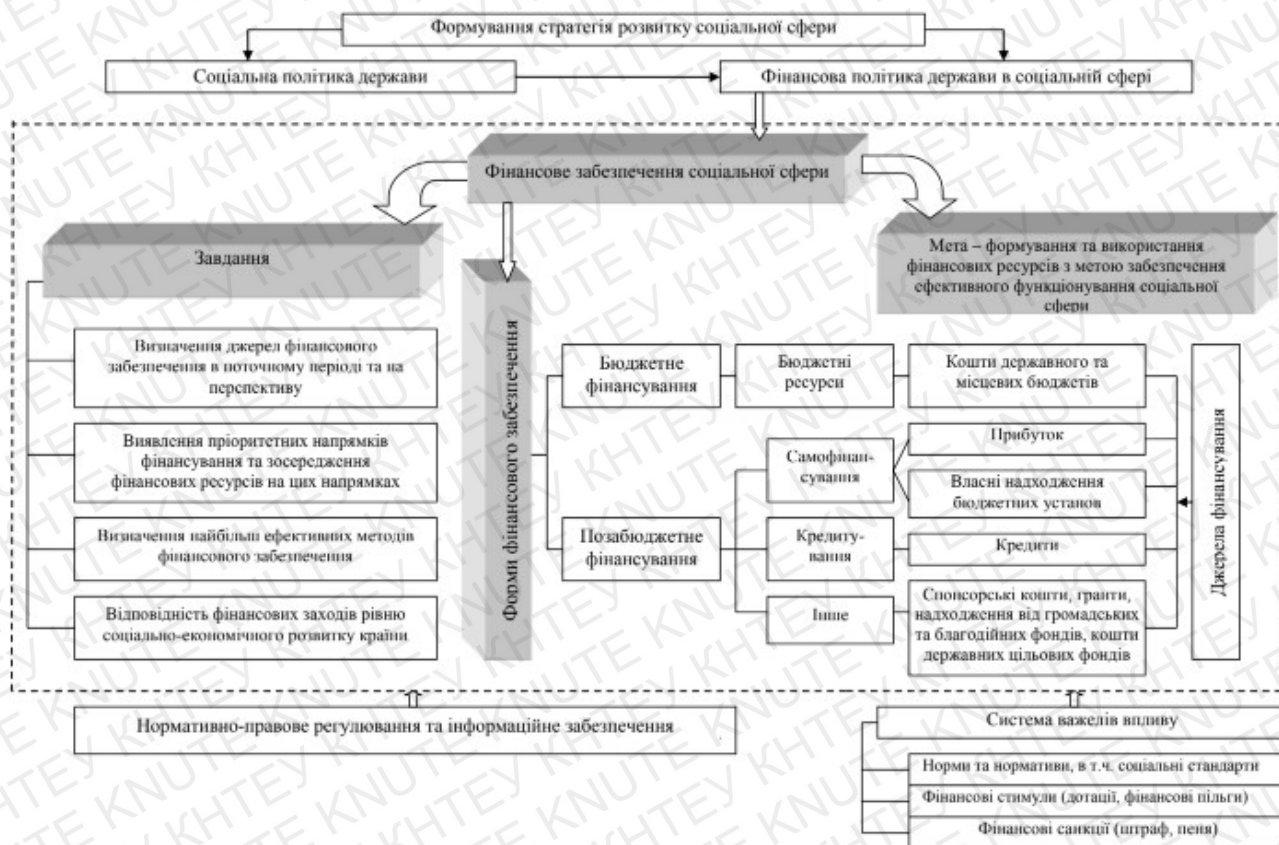

Рис. 1.2. Схема фінансового забезпечення соціальної сфери

Соціальну сферу умовно можна поділити на дві компоненти: соціально-побутову та соціально-культурну складові. Соціально-побутова складова охоплює ЖКГ (житлово-комунальне господарство), побутове обслуговування, торгівлю і громадське харчування, транспорт і зв'язок, а соціально-культурна – освіту, охорону здоров'я, культуру, спорт, туризм та соціальне забезпечення [3].

Виходячи з графічного представлення, на нашу думку, основними формами фінансового забезпечення соціальної сфери є бюджетне та позабюджетне фінансування. Так, бюджетне фінансування означає надання в безповоротному порядку коштів з бюджетів різних рівнів суб'єктам господарювання соціальної сфери для повного або часткового покриття їх витрат. Позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел. Самофінансування є вихідною формою фінансового забезпечення та

передбачає процес відшкодування поточних витрат діяльності суб'єктами господарювання соціальної сфери, а також їх розвиток за рахунок власних джерел фінансових ресурсів (прибутку та власних надходжень бюджетних установ). Кредитування являє собою процес отримання необхідних грошових коштів у відповідних фінансово-кредитних установах на умовах поворотності, платності, строковості та цільового використання підприємствами та установами соціальної сфери.

До інших форм фінансового забезпечення доцільно віднести спонсорські кошти, надходження від громадських та благодійних фондів, кошти державних цільових фондів. Слід зазначити, що фінансове забезпечення соціальної сфери має свою специфіку, що обумовлена особливостями джерел мобілізації та порядку розподілу грошових коштів в соціально-побутовій та соціально-культурній складових даної сфери [9].

За формами прояву бюджет розглядають з двох сторін, як систему взаємовідносин різних гілок влади: як фінансовий план (складання, затвердження та виконання (формування і використання) бюджету як грошового фонду) та як звіт (забезпечення підготовки і затвердження звіту про виконання бюджету та завершення бюджетних відносин за відповідний бюджетний період).

Сутність бюджету реалізується через *функції*, які він виконує

Акумулятивна функція (створення бюджетного фонду) пов'язана з мобілізацією грошових коштів у централізованому фонді (через доходи);

Розподільна (перерозподільна) функція (використання бюджетного фонду) визначається процесами розподілу (перерозподілу) фінансових ресурсів між різними учасниками суспільного виробництва для задоволення їх потреб

Контрольна функція дає можливість установити своєчасність і повноту отримання фінансових ресурсів органами влади, пропорційність у розподілі бюджетних коштів, ефективність їх використання; показує фактичні відхилення доходів та видатків від планових показників

Основними складовими бюджету є доходи і видатки.

Доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України.

Доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові (загальнодержавні та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі) та неподаткові (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності та інші) надходження, доходи від операцій з капіталом (надходження від продажу основного капіталу, державних запасів товарів, землі, нематеріальних активів тощо), трансферти (кошти, одержані від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі).

Видатки бюджету - кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Видатки бюджету класифікуються за:

- бюджетними програмами (програмна класифікація видатків бюджету);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків бюджету);
- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету (функціональна класифікація видатків бюджету)
- економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету).

Програмна класифікація видатків бюджету використовується у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі.

Відомча класифікація видатків бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

Функціональна класифікація видатків бюджету пов'язана із систематизацією функцій, що виконуються державою, органами місцевого

самоврядування, видатки бюджету яких спрямовуються на фінансування економічної діяльності держави, соціально-культурної сфери, житлово-комунального господарства, державного управління та місцевого самоврядування, національної безпеки країни тощо.

За економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяються на поточні (для утримання мережі підприємств, установ, організацій виробничої та соціальної інфраструктури) та капітальні (для фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності - капітальне будівництво, капітальний ремонт, витрати, пов'язані з розширенням відтворенням).

Бюджет може складатися із загального та спеціального фондів і може створюватися резервний фонд для здійснення непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету.

Для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави складається зведений бюджет, який є сукупністю показників бюджетів всіх рівнів [25].

Проведений аналіз наукової літератури дав можливість визначити базову основу бюджетної політики держави та порядок фінансового забезпечення соціальної сфери, економічну сутність та значення формування видатків бюджету, що дасть можливість надалі більш повно розкрити мету та ціль даного дослідження.

1.2. Зарубіжний досвід формування видатків бюджету у країнах з розвинутою економікою

У багатьох країнах із розвинутою економікою розвиток державного управління у сфері надання суспільних, державних послуг, спрямованих на кінцевий результат, є чітко визначеною тенденцією на протязі останніх років. Програмно-цільовий метод бюджетування, який забезпечує зв'язок між використаними ресурсами та отриманими результатами від їх використання,

регулює розподіл бюджетних коштів між програмами на основі вимірюваних результатів, сприяє більшій ефективності та прозорості, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг.

Кожна країна має свої особливості при впровадженні системи програмно-цільового бюджетування, однак низка підходів та принципів є загальними. В якості інструменту звітності органів державного управління перед суспільством застосовується система показників ефективності та результативності бюджету [4, с. 46-47; 26, с.25-26].

Вперше програмне фінансування було запроваджено у середині двадцятого століття у *Сполучних Штатах Америки*, зокрема за ініціативою департаменту оборони започатковано програмно-цільовий метод бюджетування, після чого було задекларовано впровадження такої практики в усіх підрозділах державного управління. Проте, лише із прийняттям на початку 90-х років минулого століття Закону "Про оцінку результатів діяльності державних установ" та інших законодавчих актів у сфері державного управління. Цими державними документами встановлено базові засади управління, орієнтованого на результат у виконавчих органах державної влади: визначення стратегічних цілей на рівні діяльності міністерств; встановлення тактичних, річних цілей; звітування перед Конгресом щодо результатів досягнення визначених цілей. Стратегічний план окреслює цілі щодо кінцевого результату, натомість у річному виконавчому плані встановлюються короткострокові цілі, пов'язані з результатом річного виконання. При формуванні плану виділяють цілі кінцевого результату і проміжного результату, які відображають часткове виконання кінцевої мети [4, с.47; 11].

У *Франції* поетапно вводиться в дію законодавство, яке регулює бюджетний процес в країні, визначається структура нової системи бухгалтерського обліку: реалізуються його окремі положення; визначають цілі і програми та структура нової системи бухгалтерського обліку. Це

вимагає змін в бюджетній політиці, у бюджетній системі, заснованій на бюджетному контролі, результативності і відповідальності керівників; удосконалення системи державного фінансового контролю, запровадження показників результативності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності керівників бюджетних установ [4, с. 48; 13, с. 36-40].

У *Великобританії* рівень централізації державних фінансів (більш ніж дві третини податків акумулюються в державному бюджеті) є одним із самих високих у світі. Вони перерозподіляються між місцевими органами влади через виділення цільових грантів, дотацій, субсидій, з врахуванням національних пріоритетів при формуванні бюджетів та планів розвитку, що надає можливість державі проводити єдину фінансово-економічну політику. Програмний метод планування видатків є основним, планування здійснюється через співставлення пріоритетів та очікуваних результатів, позики здійснюються лише з метою інвестицій і не допускається фінансування поточних видатків, у планах видатків невикористані залишки коштів одного бюджетного періоду дозволяється переносити на інший бюджетний період. Державними органами управління розробляються річні та стратегічні — на п'ять років плани діяльності. До яких включаються переліки пріоритетів діяльності, орієнтованих на досягнення певних кінцевих результатів [4, с. 49; 27, с. 66].

В *Австралії* бюджетна реформа стала складовою загальних реформ державного сектору. Запровадження програмно-цільового методу бюджетування, який вимагає визначення цілей та завдань програми, а також показників виконання для оцінювання реалізації завдань, стало ключовим у проведених змінах. Цей метод став основою для складання бюджетів всіма державними установами та складання звітів про виконання. Ключовим також стало оприлюднення середньострокових прогнозів, з урахуванням вимог щодо прозорості поправок до прогнозних показників, зумовлених зміною макроекономічних параметрів. Наступним кроком у вдосконаленні підходів до бюджетування, став перехід до звітування за програмами, з урахуванням

результатів, яких було досягнуто завдяки наданим послугам, та отриманню соціально-економічного ефекту від надання бюджетних послуг [4, с.49; 27, с. 67-68].

У *Канаді* оцінка бюджетних видатків проводиться за кожний бюджетний період. Видаткові програми мають бути спрямовані на досягнення результатів.

Активне використання дефіциту бюджету як інструменту економічного зростання шляхом зниження рівня податкового навантаження та збереження значень показника державних видатків у валовому внутрішньому продукті має місце у *Франції, Великій Британії, Німеччині, США, Японії* [4, с. 50; 27, с. 69].

В *Іспанії* бюджетний процес дає змогу аналізувати макроекономічні і фінансові результати діяльності державного сектору в межах 4-річного періоду. У *Швеції* встановлено 3-річний бюджетний цикл і, крім того, розробляють 4-річні прогнози доходів, видатків і сальдо державного бюджету з метою передбачення результатів прийнятих рішень і фінансових зобов'язань. Уряд *Туреччини* віддає перевагу річному бюджету, але його параметри залежать від цільових показників 5-річних планів соціально-економічного розвитку країни, які мають обов'язковий характер для державного сектора, і рекомендований – для приватного.

У *Польщі* бюджетна система складається з державного бюджету та бюджетів органів місцевого самоврядування (воєводств, повітів, гмін). Основні обсяги доходів державного бюджету формуються за рахунок державних податків і зборів, основні статті видатків – за рахунок фінансування соціальних програм, державного управління, додаткового фінансування місцевих бюджетів (міжбюджетні трансферти). При проектуванні видаткової частини бюджету Польщі враховуються вимоги нормативних актів щодо конкретних нормативів видатків за різними статтями. Законом визначено, що обсяг загального резерву у бюджеті не може перевищувати 0,2% від загального обсягу витрат.

Середньо- та довгострокове планування практикується в багатьох інших країнах світу. Зокрема, в *Австрії, Данії, Фінляндії, Австралії* бюджетні показники перспективного розвитку розраховуються на три роки, що слідує за поточним бюджетним періодом. У *Швеції* паралельно зі складанням трирічного бюджету формують прогностичні обсяги основних бюджетоутворюючих показників на чотири планові періоди. Такий підхід дає змогу передбачити результати й наслідки проведення бюджетної політики та уникнути можливих негараздів у майбутньому. Специфіка бюджетного планування в *Греції* полягає в застосуванні мораторію на скорочення чи обмеження обсягів інвестиційних видатків, розрахованих Міністерством економіки, при включенні їх до державного бюджету. Механізми складання багаторічних бюджетів застосовують у *Нідерландах*, і горизонт довгострокового бюджетування охоплює плановий рік та наступні за ним чотири бюджетні періоди. Інтервал планування щорічно пролонгується [28].

Досвід реалізації заходів бюджетного регулювання в країнах з розвинутою економікою свідчить про необхідність формування бюджетної політики, що спрямована на інституційні перетворення фінансової системи, удосконалення податкової системи та підвищення фіскальної транспарентності. Важливим є збалансування дохідної та видаткової частини бюджету, що передбачає посилення фінансового контролю за державними видатками, пошуком нових джерел бюджетних надходжень, підвищення якісного рівня управління державними борговими зобов'язаннями [4, с.51].

Отже, дослідження зарубіжного досвіду формування і реалізації бюджетної політики, з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку як країни і регіону, так і конкретних галузей економічної діяльності, надає можливість визначити основні бюджетні пріоритети на сучасному етапі розвитку економіки: підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів.

РОЗДІЛ 2. Дослідження практичних аспектів формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу за 2016-2018 рр

2.1. Аналіз формування видатків бюджету на соціальну сферу

Державне фінансування соціальної сфери передбачає формування та реалізацію критеріїв і стандартів, які визначають та забезпечують мінімальні соціальні стандарти і гарантії.

До числа основних державних соціальних гарантій включаються: мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Державні соціальні гарантії, стандарти і нормативи є основою для розрахунку видатків на соціальні цілі та формування на їх основі бюджетів усіх рівнів і соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних і місцевих програм економічного й соціального розвитку, подальшого вдосконалення розробки таких програм і прогнозів, що є ціллю та завданням щодо реалізації соціальної орієнтації економіки України. Світова фінансова наука і практика визначають такі джерела фінансування соціальної сфери: плата за надані послуги; бюджетні асигнування; фінансові ресурси підприємств; кошти спонсорів, меценатів і благодійних фондів; страхування; кредитування.

Зараз в Україні використовуються практично всі джерела, однак стрункої системи не сформовано. До складу установ і організацій, що належать до соціальної сфери, входять ті, що традиційно надавали платні послуги, тобто покриття витрат здійснювалися за рахунок накопичень населення. Це підприємства ЖКГ, побутового обслуговування, громадського

харчування. А також існує мережа установ, що надають платні послуги у сфері освіти (приватні школи, дитячі садки, гімназії, ліцеї, у вищих навчальних закладах поряд із бюджетними існують і так звані комерційні групи) та медицини (одночасно з державними клініками, центрами, лікарнями існують і приватні).

Наступним джерелом забезпечення життєдіяльності соціальної сфери є фінанси підприємств. Підприємство за рахунок своїх доходів формує соціальну інфраструктуру, що дає змогу максимально задовольнити матеріальні і духовні потреби його працівників. Функціонують відомчі санаторії, будинки відпочинку, профілакторії, дитячі садки, заклади культури, укладаються договори на обслуговування колективу підприємств поліклініками, а також, за рахунок фінансових ресурсів підприємств будуть розвиватись обсяги соціальної інфраструктури, і тим самим частково знімається навантаження з бюджетів.

Використовуючи досвід країн із розвинутою ринковою економікою, слід розглядати ще одне джерело фінансового забезпечення фінансової сфери – меценатство, спонсорство. Це досить нове явище в економічному житті України, як благодійність. Її можна трактувати як не комерційну (неприбуткову діяльність організацій і окремих осіб), спрямовану на задоволення потреб соціального розвитку. В умовах кризи основним її джерелом в Україні служать кошти міжнародних благодійних організацій. Аналіз подій у сфері благодійництва в Україні протягом останніх років свідчить про суттєві позитивні кількісно-якісні зміни. Поступово розвивається в Україні приватна благодійність завдяки акціям та кампаніям на збирання коштів організаціями громадянського суспільства. Втім, зацікавленість людей громадським життям через загальне зубожіння залишається на низькому рівні.

Наступним джерелом фінансового забезпечення соціальної інфраструктури є страхування – пенсійне, медичне, соціальне. Воно розраховане на все зайняте населення держави, оскільки саме воно бере

участь у створенні страхових фондів.

Останнім джерелом є кредитування. У соціальній сфері воно являє собою плату за послуги за рахунок отриманих кредитів. Саме на принципах кредитування в Україні діє Державна програма забезпечення молоді житлом Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву.

Видатки бюджету відображають функції і завдання держави, рівень і напрям суспільного розвитку, взаємозалежність між економікою і фінансами країни, відносини даної країни з іншими країнами. Система видатків бюджету являє собою сукупність певних напрямків видатків (програм), їх структура, а також відносини між відповідними органами в процесі планування і виконання видатків, складання звітності та контролю за виконанням видаткової частини бюджету [20, с. 222-225].

Доходи ДБ 2019 року заплановано в сумі 1008,4 млрд грн., що складає 25,5% ВВП, прогнозованого на 2019 рік. Даний відносний показник є на 1 в.п. ВВП меншим від доходів передбачених бюджетом 2018 року і на 1,1 в.п. ВВП меншим від фактичного рівня доходів 2017 року.

Видатки ДБ на 2019 рік становлять 1094,4 млрд грн., або 27,7% ВВП, що на 1 в.п. ВВП менше, ніж заплановано на 2018 рік та на 0,4 в.п. ВВП меншими, ніж фактичні видатки бюджету в 2017 році. Видатки зведеного бюджету України (2013-2018, 2019 (план) за функціональною класифікацією, % до ВВП, наведені в таблиці 2.1. [8].

Представлені показники свідчать про те, що основними статтями скорочення їх реальних обсягів у 2019 р. стануть: охорона здоров'я (зменшення обсягів фінансування з 3,4% ВВП у 2017 році до 3,1% ВВП за прогнозом на 2019 рік); освіта (зменшення з 6,0% ВВП у 2017 році до 5,8% ВВП за прогнозом на 2019 рік); соціальний захист і соціальне забезпечення (зменшення з 9,6% ВВП у 2017 році до 8,1% ВВП за прогнозом на 2019 рік). Тобто в умовах високого рівня бідності і занепаду соціальної сфери в країні ключові галузі із розвитку людського капіталу – освіта, охорона здоров'я,

соціальний захист населення – традиційно залишаються аутсайдерами у процесі розподілу бюджетних ресурсів.

Таблиця 2.1.

Прогнозовані видатки зведеного бюджету України за функціональною класифікацією, % до ВВП.

	2016	2017	2018 (план)	2019 (план)
Видатки	35,1	35,4	37,2	35,2
Загальнодержавні функції (без обслуговування боргу)	1,6	1,9	2,4	2,1
Обслуговування державного боргу	4,0	3,7	3,8	3,7
Оборона	2,5	2,5	2,6	2,6
Громадський порядок, безпека та судова влада	3,0	3,0	3,3	3,4
Економічна діяльність	2,8	3,4	4,7	4,5
-сільське господарство, лісове і рибне господарство	0,2	0,4	0,5	0,5
-вугільна промисловість	0,1	0,1	0,1	0,1
-дорожнє господарство	1,1	1,4	2,0	2,0
Охорона навколишнього природного середовища	0,3	0,2	0,3	0,3
Житлово-комунальне господарство	0,7	0,9	0,8	0,8
Охорона здоров'я	3,2	3,4	3,4	3,1
Духовний та фізичний розвиток	0,7	0,8	0,9	0,8
Освіта	5,4	6,0	6,2	5,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	10,8	9,6	8,8	8,1
-трансферти Пенсійному фонду	6,0	4,5	4,0	4,2
-житлові субсидії	1,6	2,2	1,9	1,3
Чисті кредити, надані державою	0,1	0,1	0,2	0,1
Сальдо бюджету	-2,3	-1,4	-3,5	-2,3

Примітка: узагальнено автором на основі матеріалів з офіційного сайту Міністерства фінансів України [15].

Порівняння планових обсягів бюджетного фінансування цих галузей у 2019 році із фактичними показниками 2013 та плановими показниками 2018 року дає суттєві розбіжності (-1,5% ВВП по освіті; -1,1% ВВП по охороні здоров'я і -1,9% ВВП по соціальному захисту і забезпеченню порівняно з 2013 роком). Це вказує на неспроможність політичної еліти країни

забезпечити надання базових суспільних благ і нехтування інтересами широких верств населення. При порівнянні планових обсягів бюджетного фінансування 2019 року з плановими обсягами 2018 року варто відзначити і скорочення видатків на: державне управління (із 2,4 до 2,1% ВВП); економічну діяльність (із 4,7 до 4,5% ВВП); духовний та фізичний розвиток (із 0,9 до 0,8% ВВП). Але фінансове забезпечення функціонування наведених галузей у 2019 році все ж таки залишатиметься кращим, ніж у 2017 році, а незначне зниження прогнозованих обсягів їх бюджетного фінансування у 2019 році порівняно з 2018 може пояснюватися завищенням видаткової частини бюджету поточного року [7, 8].

У наступному році передбачається суттєве збільшення видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу (із 3,0% ВВП у 2017 році до 3,4% ВВП у 2019 році), а також деяке зростання відносного обсягу фінансування оборони (із 2,5% ВВП у 2017 до 2,6% ВВП у 2019 році). Варто відзначити, що видатки зведеного бюджету на державне управління вже зросли із 1,6% ВВП у 2015-2016 рр. до 1,9% у 2017 році і до 2,4% за планом на 2018 рік; передбачається, що у 2019 році їх обсяг становитиме 2,1% ВВП (ДОДАТОК А).

Збільшення обсягів фінансування видатків ДБ у 2019 році порівняно з 2018 роком за абсолютними сумами передбачається за такими бюджетними програмами і такими розпорядниками бюджетних коштів: Пенсійний фонд України: фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду (+27 199,5 млн. грн.); Міністерство внутрішніх справ України (+16 341 млн. грн.); видатки для Національної гвардії України на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави (+4126,2 млн. грн.); Міністерство оборони України (+14 862,2 млн. грн.); Національна служба здоров'я України (+10993,5 млн. грн.); Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції і утримання автомобільних доріг загального

користування місцевого значення, доріг комунальної власності у населених пунктах(+6123,3 млн. грн.); Національна поліція України (+5078,2 млн. грн.); Міністерство освіти і науки України: підготовка кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації та забезпечення діяльності їх баз практики (+5073,6 млн. грн.); Центральна виборча комісія (+4438,9 млн. грн.); Державний фонд регіонального розвитку(+3100 млн. грн.); Державне агентство автомобільних доріг: виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, залученими державою або під держгарантії на розвиток мережі автомобільних доріг загального користування (+2470,3 млн. грн.); розвиток мережі та утримання автомобільних доріг загального користування державного значення(+2326,8 млн. грн.); Державна служба України з надзвичайних ситуацій (+2228,7 млн. грн.) у тому числі: забезпечення діяльності сил цивільного захисту (+2123,6 млн. грн.).

Згідно з прийняттям Закону про Держбюджет 2020 від 14 листопада 2019, розглянемо основні показники видатків бюджету на соціальну сферу.

Заробітна плата зростає на 550 грн (13,18%), у погодинному розмірі мінімальна зарплата на 2020 рік – 28,31 грн

РОКИ	ПОСАДОВИЙ ОКЛАД (ТАРИФНА СТАВКА) ПРАЦІВНИКА 1 ТАРИФНОГО РОЗРЯДУ ЕТС	МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА
2016	01.01.2016 – 1 113 гривень	01.01.2016 – 1 378 гривень
	01.05.2016 – 1 185 гривень + 72 гривні	01.05.2016 – 1 450 гривень + 72 гривні
	01.12.2016 – 1 335 гривень + 150 гривень	01.12.2016 – 1 600 гривень + 150 гривень
2017	01.01.2017 – 1 600 гривень + 265 гривень	01.01.2017 – 3 200 гривень + 1600 гривень
2018	01.01.2018 – 1 762 гривень + 162 гривні	01.01.2018 – 3 723 гривні + 523 гривні
2019	01.01.2019 – 1 921 гривня + 159 гривень	01.01.2019 – 4 173 гривні + 450 гривень
2020	01.01.2020 – 2 102 гривні + 181 гривня	01.01.2020 – 4 723 гривень + 550 гривень

Рис 2.1. Зростання мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду ЕТС.

Збільшення фінансування в освітній сфері на 30,2 млрд грн на основні напрями освітньої реформи:

- Освітня субвенція (заробітна плата вчителів та працівників Інклюзивно-ресурсних центрів) – 77,53 млрд грн;
- Підтримка Нової української школи – 1,42 млрд грн;
- Забезпечення учнів початкових класів навчальними засобами та сучасними меблями – 1, 06 млрд грн;
- Підвищення кваліфікації вчителів – 0,36 млрд грн;
- Інклюзивна освіта (проведення додаткових корекційно-розвиткових занять, придбання спеціальних засобів та обладнання для осіб з особливими потребами) – 0,5 млрд грн.

Розвиток культури та інформаційної сфери, фінансування підтримки кінематографії та здійснення Українським культурним фондом заходів з підтримки проектів – 1,3 млрд грн, будівництво об'єктів загальнодержавного значення у сфері культури – 0,5 млрд грн, підтримка Національної суспільної телерадіокомпанії – 2,0 млрд грн, підтримка книговидавничої справи, збереження національного культурного надбання та підтримка Національних театрів – 1,9 млрд грн.

Якість державних послуг охорони здоров'я. Приріст фінансування +15 млрд грн (+13. та формування стратегічних пріоритетів:

- Запровадження Програми медичних гарантій для всіх видів медичної допомоги;
 - Первинної медичної допомоги;
 - Екстреної медичної допомоги;
 - Амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги;
 - Реімбурсації вартості лікарських засобів;
 - Паліативної медичної допомоги та медичної реабілітації;
- Розвиток системи екстреної медичної допомоги;

Створення спроможної системи громадського здоров'я.

Враховуючи, що у 2022 розпочнеться II етап реформування медичної галузі в Україні, слід детально дослідити фінансування програм охорони здоров'я у 2020 році.

Ціль Уряду 1: Люди менше хворіють

Упродовж 2020 року система громадського здоров'я перейде на новий, сучасний механізм стратегічної закупівлі послуг у сфері громадського здоров'я, зокрема, щодо імунопрофілактики та попередження неінфекційних хвороб. Цьому передував вдалий досвід пілоту фінансування послуг із профілактики та супроводу ВІЛ за кошти держбюджету у 2019 році.

Також буде забезпечено перехід від фінансування постатейних кошторисів державних установ - лабораторних центрів МОЗ України - до закупівлі конкретизованих пріоритетних послуг у закладів громадського здоров'я на суму 227,1 млн грн. Вперше за програмою 2301040 – «Громадське здоров'я та заходи боротьби з епідеміями» зазначені кошти підуть на закупівлю послуг громадського здоров'я:

189,5 млн - на послуги з епідеміологічного нагляду за інфекційними захворюваннями, послуги з імунопрофілактики, послуги з промоції здоров'я та комунікаційних кампаній, послуги з соціально-гігієнічного моніторингу.

37,619 млн - на профілактику неінфекційних захворювань.

Послуги будуть виконуватися регіональними центрами громадського здоров'я, мережа яких у процесі створення, іншими провайдерами (державними, комунальними, приватними закладами) згідно Закону України «Про публічні закупівлі» (через систему Prozorro), що значно покращить ефективність використання державних коштів.

Зазначена стратегічна трансформація фінансування заходів дозволить підвищити охоплення вакцинацією, обізнаність українців щодо імунопрофілактики та запобігання широкому спектру інфекційних захворювань, а також вперше сфокусує зусилля на неінфекційних захворюваннях.

У 2020 році будуть організовані та проведені інформаційні кампанії, сформовані освітні матеріали для різних груп населення про основні фактори ризику неінфекційних захворювань - шкідливого впливу тютюну, надмірного

вживання алкоголю, нездорового харчування та низької фізичної активності, пропагування здорового способу життя та профілактики неінфекційних захворювань.

Більше половини (20,5 млн грн) коштів підуть на розробку освітніх програм та запровадження тематичних тренінгів з питань здорового способу життя, з профілактики неінфекційних захворювань та факторів ризику їх виникнення для лікарів і молодших спеціалістів з медичною освітою, які працюють на рівні первинної медичної допомоги.

Бюджет 2020 також забезпечить функціонування Національного сервісу з надання допомоги у припиненні куріння. Це дозволить сфокусувати зусилля сімейних лікарів на попередженні і профілактиці серцево-судинних захворювань, інформуванні пацієнтів про основні засади здорового способу життя, наслідки для здоров'я від нездорового способу життя та важливості здійснення заходів з відмови від куріння та зловживання алкоголем із застосуванням сучасних підходів.

Окремо бюджетом на 2020 рік передбачено 207,9 млн. на фінансування послуг з супроводу та профілактики ВІЛ, що дозволить розширити охоплення послугами з 252 тис. українців в 2019 році до понад 356 тисяч українців у 2020. 49,9 млн. грн із загальної суми закладено на закупівлю послуг з догляду та підтримки людей, які живуть з ВІЛ, 148 млн. грн передбачено на послуги з профілактики ВІЛ серед представників груп підвищеного ризику. 70% успіху в лікуванні ВІЛ – це консультування та супровід пацієнтів. Саме завдяки такій підтримці вдається утримати прихильність до лікування антиретровірусною терапією та стимулювати безпечну поведінку серед груп ризику. Україна — перша держава серед країн Східної Європи та Центральної Азії, яка фінансує послуги з профілактики та супроводу ВІЛ із державного бюджету, а не виключно за кошти міжнародних донорів.

Зазначені заходи мають зупинити епідемію ВІЛ/СНІД в Україні та досягти цілей стратегії “90-90-90”, що передбачає унеможливлення

поширення інфікування ВІЛ в суспільстві як через розширення доступу пацієнтів до АРВТ, так і завдяки високій прихильності і ефективності лікування.

Ціль Уряду 2: Люди, які захворіли, швидше одужують.

Вже у квітні 2020 року в Україні вперше запрацює Програма медичних гарантій (ПМГ). Вона включає в себе 6 видів медичної допомоги: первинну, спеціалізовану амбулаторну, госпітальну, екстрену, паліативну та реабілітацію, а також реімбурсацію лікарських засобів. Це означає, що у квітні 2020 року принцип «гроші йдуть за пацієнтом» запрацює на всіх рівнях медичної допомоги. Програму медичних гарантій реалізує Національна служба здоров'я України.

В проєкті Державного бюджету, який 5 листопада 2019 року презентував Кабінет Міністрів, на ПМГ передбачено 72 млрд грн. З них на первинну медичну допомогу – 19,1 млрд грн, на 1,9 млрд грн більше, ніж у бюджеті 2019 року. Якщо первинна медична допомога вже півтора роки працює за новою моделлю фінансування, то спеціалізована тільки переходить на неї. Тому запуск Програми медичних гарантій розпочнеться 1 квітня. А в період з 1 січня до 31 березня для цих закладів передбачена субвенція в розмірі – 14,3 млрд грн.

З 1 квітня починається впровадження моделі «гроші йдуть за пацієнтом» на госпітальному рівні. Тепер і в лікарнях пацієнти зможуть обирати лікаря, у якого хочуть отримати медичну допомогу. В пріоритет надання медичної допомоги виділені найбільш розповсюджені хвороби та стани, які впливають на якість і тривалість життя: інсульти, інфаркти, пологи, лікування немовлят (неонатальна допомога). В проєкті бюджету на 2020 рік закладено:

- на безоплатне лікування мозкового інсульту в проєкті Державного бюджету закладено 912 млн грн;
- на безоплатне лікування інфаркту – 217,2 млн грн;
- пологи – 1,7 млрд грн;

- на безоплатну неонатальну допомогу – 1,3 млрд грн.

Оплата за надання цих послуг буде відбуватися за підвищеним тарифом тим закладам, які мають все необхідне обладнання для надання цих послуг, наприклад, з інсультом пацієнт має потрапити в інсультний центр, де є обладнання для нейровізуалізації і постановки діагнозу.

Медична реабілітація історично фінансувалася за залишковим принципом. Наступного року в Програмі медичних гарантій вперше виділений окремий бюджет – 449 млн грн, а на паліативну допомогу – 347 млн грн.

Програма “Доступні ліки”, лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет – 3,3 млрд грн У 2020 році фінансування урядової програми “Доступні ліки” зросте більше ніж удвічі і становитиме 2,1 млрд грн. Це означає, що українці зможуть отримати більше ліків від серцево-судинних захворювань, діабету 2 типу та бронхіальної астми безоплатно або з незначною доплатою. Фінансування за цією програмою у бюджеті Уряду збільшиться на 1,2 млрд грн у порівнянні з минулим роком. Із квітня 2019 року пацієнти отримують за програмою електронний рецепт, а Національна служба здоров'я контракує аптечні заклади та відшкодовує вартість відпущених лікарських засобів. За цей час вже майже 7 мільйонів електронних рецептів були виписані українцям.

“Доступні ліки” працюють із квітня 2017 року. Для того, щоб отримати ліки від серцево-судинних захворювань, діабету 2 типу та бронхіальної астми безоплатно або з незначною доплатою, зверніться за електронним рецептом до свого лікаря. Із квітня 2020 року реімбурсацію препаратів інсулінів здійснюватиме Національна служба здоров'я України. Цукровий діабет потребує щоденної терапії. Пілотний проект реімбурсації препаратів інсуліну стартував в Україні у 2017 році. Ця модель дає можливість адресно підбирати пацієнтам лікування та більш ефективно контролювати перебіг хвороби, а електронний реєстр забезпечує прозорість процедури. Пацієнти, які живуть із інсулінозалежним діабетом, отримують

потрібний їм інсулін у аптеці за рецептом лікаря безоплатно або з невеликою доплатою. Таких українців – 200 тисяч. Всі призначення, результати аналізів та ускладнення фіксуються у електронному реєстрі. Загалом на лікування цукрового та нецукрового діабету та програму “Доступні ліки” у 2020 році передбачається 3,3 млрд грн. 210 млн грн – на реімбурсацію препаратів інсуліну за субвенцією до кінця березня 2020 року.

Державні закупівлі ліків і медичних виробів.

У 2020 році бюджет державних закупівель ліків і медвиробів має суттєво збільшитися – аж на 3,2 млрд грн. Передбачається 9,77 млрд на закупівлі. Для порівняння – у 2019 році на закупівлі було передбачено 6,6 млрд грн. А у попередні два роки поспіль – 2017, 2018 – на закупівлю лікарських засобів та медичних виробів виділялося з держбюджету по 5,9 млрд. грн на рік.

Державні закупівлі ліків і медичних виробів здійснюються за 40 напрямками. Серед програм, за якими здійснюються закупівлі, – лікування ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, онкології, серцево-судинних захворювань, рідкісних орфанних захворювань, забезпечення заходів імунопрофілактики населення тощо. Закупаються життєво необхідні та дороговартісні препарати, які зазвичай пацієнти не можуть купити самостійно.

Передбачається, що закупівлі ліків продовжуватимуть здійснювати міжнародні організації (Програма розвитку ООН (ПРООН), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Crown Agents), а також створене у 2018 році ДП “Медичні закупівлі України”.

За оцінкою Рахункової палати, міжнародні організації дозволяють економити до 40% бюджету на ліки. ДП “Медичні закупівлі України” перебирає досвід і найкращі світові практики міжнародних спеціалізованих організацій та має стати основною закупівельною організацією, що забезпечує прозоре, якісне та своєчасне постачання препаратів.

Медична освіта і наука.

Одним із завдань трансформації системи охорони здоров'я є

наближення стандартів підготовки медичних працівників до світових та забезпечення компетентної медичної допомоги всім пацієнтам. З цієї метою змінилися і принципи фінансування медичної освіти та науки.

Із 2020 року починається запровадження нової моделі фінансування безперервного професійного розвитку (БПР). Якщо раніше кошти виділялися на утримання закладів та факультетів післядипломної освіти, то за новим принципом - "Гроші підуть за лікарями" - на ті освітні заходи, які цікавлять конкретних лікарів та покращують їх індивідуальну медичну практику.

У 2020 році трансформація БПР відбуватиметься за гібридною моделлю переходу до капітаційного фінансування. 71 905 лікарів отримають близько 141 млн. грн. фіксованих виплат за БПР, а для 50% відсотків тимчасово збережеться стара модель підвищення кваліфікації через систему закладів та факультетів післядипломної освіти. Капітаційні виплати будуть здійснюватися департаментами охорони здоров'я відповідно до реєстру медичних працівників та реєстру медичних спеціалістів у порядку, окремо затвердженому МОЗ, як трансфертні персоніфіковані виплати на БПР лікарів. Із 2020 року передбачається зміна фінансування заочної частини інтернатури. Якщо раніше заробітну плату отримували тільки лікарі-інтерни, які навчаються за бюджетні кошти, то у наступному році кошти отримуватимуть всі інтерни. У бюджеті закладено 202 460,8 тис. грн. для фінансування близько 8 тис. випускників та 1,6 тис. лікарів-кураторів. Ці виплати будуть здійснюватися закладами вищої освіти відповідно до укладених ними договорів із закладами охорони здоров'я.

Фінансування медичної науки відбуватиметься за принципом «Гроші пішли на дослідження». Цей підхід був запроваджений у вересні 2019 року та передбачає цільове фінансування інноваційних наукових проєктів, а не утримання наукових закладів, як це було раніше. Комісія з питань науково-дослідних робіт проведе прозорий конкурс і відбір наукових проєктів, що фінансуватимуться за державні кошти. На це у бюджеті 2020 року передбачено 73 927,8 тис. грн. Новий принцип забезпечує ефективне

використання бюджетних коштів та їх прозорий розподіл.

Ціль Уряду 3: Люди довше живуть.

У 2020 році продовжується розвиток системи екстреної медичної допомоги. Як і у 2019 році, на закупівлю автомобілей та навчання працівників екстреної медичної допомоги закладається 922,5 млн грн. Ця сума у 2020 році дозволить регіонам закупити близько 470 нових автомобілей для порятунку життів та обладнати 19 навчальних центрів у регіонах.

Також в проєкті Державного бюджету передбачені кошти на розбудову приймальних відділень у лікарнях, які є невід'ємною частиною надання екстреної медичної допомоги – 1 млрд грн. Орієнтовно, у наступному році планується посилити 25 приймальних відділень у лікарнях в усіх регіонах країни. Головна задача - врятувати якомога більше життів.

Щороку кількість людей, яким оплачують лікування за кордоном коштом Державного бюджету, зростає. Обсяг фінансування програми «Лікування громадян України за кордоном» за останні 4 роки істотно збільшився: у 2016 році - 388 млн грн, у 2017 році - 628 млн грн, у 2018 - 653 млн грн, у 2019 - 690 млн грн. У проєкті Державного бюджету на 2020 рік також передбачено збільшення коштів за цією програмою - до 1,09 млрд, що на 300 млн більше, ніж у 2019 році [15].

Як позитивне нововведення в сфері соціальної політики держави слід відзначити запровадження з 1 січня 2019 року допомоги на дітей, хворих на тяжкі пренатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет, захворювання нирок IV ступеня, з тяжкими травмами. Розмір допомоги передбачено на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Отже, аналіз показників видаткової частини зведеного бюджету України в динаміці свідчить про збереження політичних пріоритетів правлячої еліти на користь силових відомств і задоволення власних потреб

(через фінансування державного управління), а також підвищення обороноздатності держави. І якщо останній напрямок витрачання бюджетних коштів є вимушеним і є запорукою збереження української держави, то беззастережне збільшення видатків на органи правопорядку і державного управління не може бути виправданим в умовах розгортання соціально-демографічної кризи у країні та неефективної вітчизняної економіки [7, 8].

Удосконалення системи бюджетних видатків повинно здійснюватись у сфері управління, економічної діяльності, а також у соціальній сфері. Одними із пріоритетних її напрямків є вдосконалення державного контролю, бюджетного та податкового законодавства, мережі виконавців, перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування та інші. Збільшення грошей у державному і місцевих бюджетах не означає автоматичного зростання економіки. В Україні бракує реальних програм розвитку. Державні гроші не працюють на розбудову інфраструктури у містах та селах, а є пасивними.

2.2. Оцінка виконання бюджету соціально-культурної сфери

Досліджуючи специфіку фінансового забезпечення функціонування соціальної сфери, можна відмітити, що в таких галузях, як освіта, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, культура переважає бюджетне фінансування, а у побутовому обслуговуванні, громадському харчуванні, частково у фізичній культурі більшість суб'єктів господарювання функціонують на засадах комерційного розрахунку, що передбачає самофінансування та кредитування.

Дослідивши сутність та складові елементи фінансового забезпечення соціальної сфери, актуальності набуває аналіз обсягів та динаміки фінансових ресурсів, що спрямовуються на її фінансування. Існуючу в Україні ситуацію з державним фінансуванням соціальної сфери в межах напрямків освоєння грошових коштів наглядно описують данні згруповані в

Таблицях 2.2. та 2.3., Рис. 2.2., де представлено напрямки бюджетного фінансування соціальної сфери протягом 2016-2018 рр. у грошовому та відсотковому виразах [17, с. 64-73].

Таблиця 2.2.

Видатки зведеного бюджету України в 2016-2018 роках, млн.грн.

Елемент бюджетної функціональної кваліфікації	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Усього	835589,8	1056759,9	1250173,6
Загально-державні функції	134133,2	166248,8	191541,8
Оборона	59357,3	74360,4	97024,0
Громадський порядок, безпека, судова влада	72057,0	88479,8	118025,2
Економічна діяльність	66180,3	102883,4	140761,3
Охорона навколишнього середовища	6255,4	7349,3	8242,1
Житлово-комунальне господарство	17547,5	27187,5	30345,5
Охорона здоров'я	75408,5	102391,6	115847,8
Духовний та фізичний розвиток	16884,7	24342,3	28992,9
Освіта	129435,1	177755,7	210029,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	258330,7	285761,2	309363,6

Примітка: узагальнено автором на основі матеріалів з офіційного сайту Міністерства фінансів України [15].

Розглядаючи напрямки державного фінансування соціальної сфери в Україні, справедливо зауважити, що за період 2014-2018 рр. найбільший обсяг коштів був спрямований на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, а також освіту, які в сумі складають від загального обсягу від 45,52% у 2014 році до 41,55% у 2018 році.

Таблиця 2.3.

Структура видатків зведеного бюджету України в 2016-2018 роках, %

Елемент бюджетної функціональної кваліфікації	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Усього	100.00	100.00	100.00
Загально-державні функції	16.05	15.73	15.32
Оборона	7.10	7.04	7.76
Громадський порядок, безпека, судова влада	8.62	8.37	9.44
Економічна діяльність	7.92	9.74	11.26
Охорона навколишнього середовища	0.75	0.70	0.66
Житлово-комунальне господарство	2.10	2.57	2.43
Охорона здоров'я	9.02	9.69	9.27
Духовний та фізичний розвиток	2.02	2.30	2.32
Освіта	15.49	16.82	16.80
Соціальний захист та соціальне забезпечення	30.92	27.04	24.75

Примітка: узагальнено автором на основі матеріалів з офіційного сайту Міністерства фінансів України [15].

Це свідчить, про особливу державну увагу, безпосередньо, соціальній підтримці малозабезпечених верств українського суспільства.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення за досліджуваній період зросли у 2,1рази (що пов'язано з інфляційними та девальваційними процесами) і відіграють помітну роль не лише у структурі видатків зведеного бюджету України (близько 25%), а й у ВВП, адже 8-10 % ВВП (у 2016р. – 10,8%) перерозподілялося через бюджет шляхом фінансування соціального захисту та соціального забезпечення.

Отже, видаткам на соціальний захист і соціальне забезпечення притаманні суттєві перерозподільчі властивості, що дозволяє корегувати рівень споживання та пропорції розподілу в суспільстві.

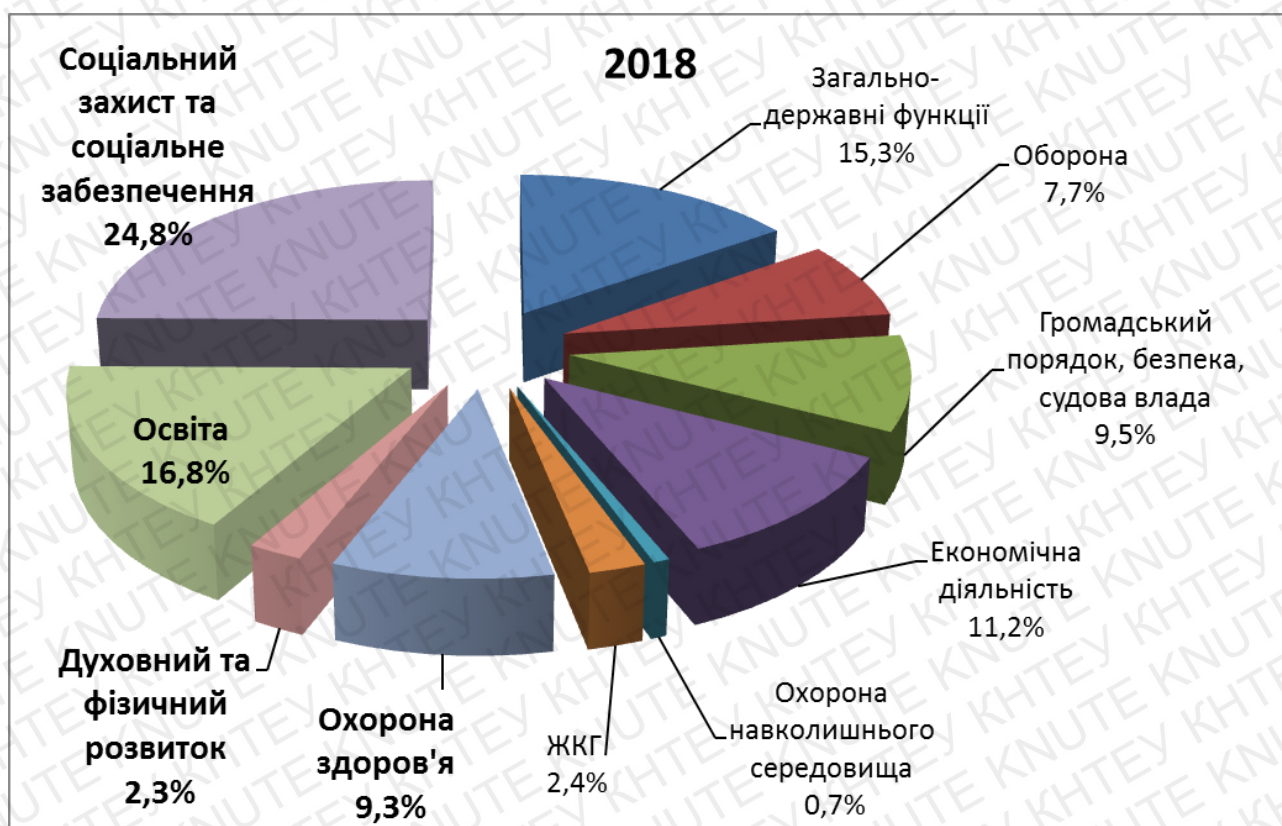

Рис. 2.2. Структура видатків зведеного бюджету України в 2018 році (%)

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення передбачають фінансування таких програм, як соціальний захист пенсіонерів (близько 60% сукупних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення), соціальний захист сім'ї, дітей і молоді (близько 24%), соціальний захист на випадок непрацездатності (5-6%), соціальний захист ветеранів війни та праці (3-4%), соціальний захист інших категорій населення (близько 4%), допомога у вирішенні житлового питання (до 2%), інша діяльність у сфері соціального захисту (до 1%), соціальний захист безробітних (до 0,5%), фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту (0,01-0,03%).

З макроекономічного погляду соціальний захист має важливе значення, адже потребує знаних фінансових впливань, першочергово фінансується з

бюджетних коштів і містить значний перерозподільний потенціал. Необхідність удосконалення системи соціального страхування пов'язана із перманентним недофінансування вкладень у людський капітал, недостатньою ефективністю діючої системи соціального захисту населення та як наслідок зuboжіння населення.

Враховуючи низький рівень соціальної безпеки громадян, а також значну залежність населення від соціальних допомог і соціальних послуг, що надаються за рахунок коштів бюджету та позабюджетних цільових фондів, доцільно реформувати систему соціального страхування, що дозволить подолати основні прояви бідності в Україні та підвищити якість і безпеку життя населення загалом [7; 8; 20, с. 225-228].

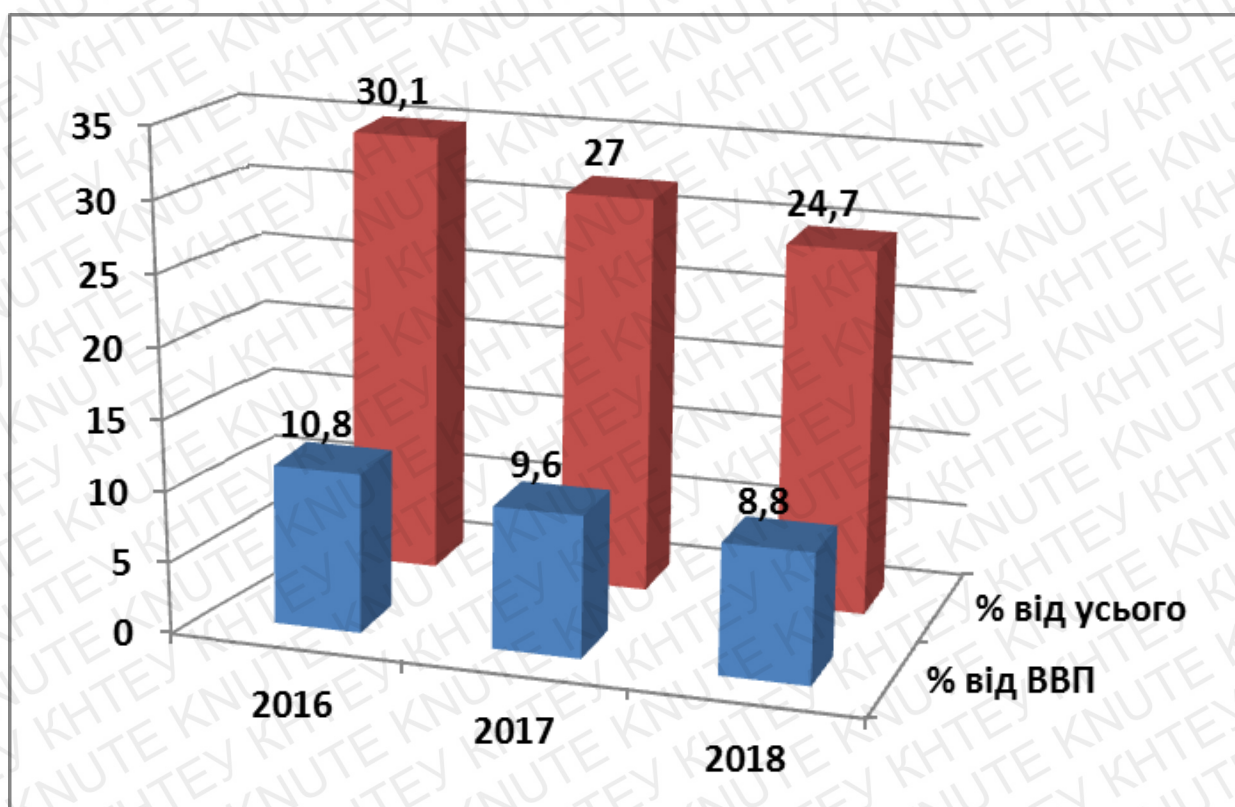

Рис. 2.3. Динаміка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2016-2018 роках (% від ВВП та % у структурі зведеного ДБУ)

Намагання реформувати вітчизняну систему освіти призвело до доволі значних видатків на цю галузь, яка в структурі видатків соціального блоку стабільно займає друге місце, і протягом досліджуваного періоду зросли в 2,24 рази. Зведений освітній бюджет на 2018 рік зріс на 53 мільярда гривень

і склав 6,7% частки ВВП (Рис. 2.4.) Так, в його видатках на 2018 рік становило:

998,7 млн. грн. – на забезпечення учнів початкових класів навчальними засобами та мобільними меблями;

163 млн. 818 тис. грн. – на придбання техніки для початкової школи

386,5 млн. грн. – на підвищення кваліфікації вчителів

272 млн. 382 тис. грн. – на підручники для 1-го класу

48 млн. 349,5 тис. грн. – на закупівлю навчально-методичної літератури для початкових класів [17, с. 70-71; 21].

Ці інвестиції зроблено на засадах співфінансування з місцевими органами влади.

Рис. 2.4. Порівняння видатків на фінансування галузі освіти у 2017 та 2018 роках (млрд.грн.)

Стабільне нарощення обсягів фінансування прослідковується в галузі охорони здоров'я. Так за 5 останніх років обсяг грошових ресурсів, витрачених на її забезпечення, збільшився у 2 рази. Проте обсяги державної підтримки охорони здоров'я недостатні для її якісної структурної перебудови та виходу на новий рівень надання послуг (видатки складають лише 3,2 - 3,6% від ВВП, поступово знижуючись протягом останніх років - Таблиця

2.1., Рис. 2.3.), хоча нижній бажаний поріг визначено у 5% від ВВП країни [17]. Така позиція України серед всіх країн є на рівні 172-183 місця. Для прикладу, в США це 17% від ВВП, у Нідерландах – 13%, Франції – 12%, Швейцарії та Германії – по 11%.

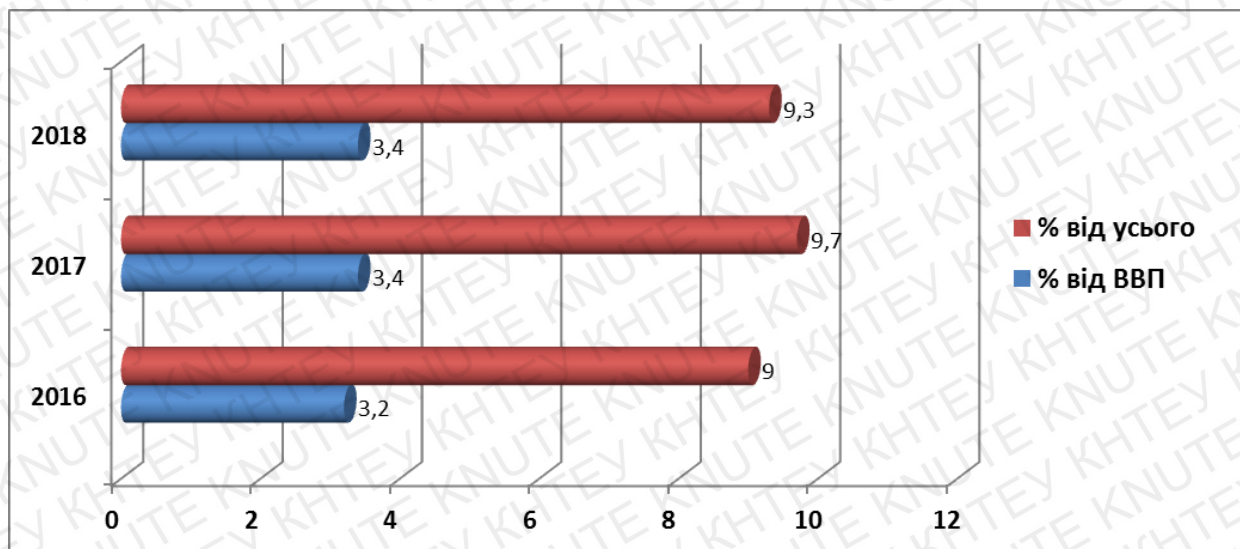

Рис. 2.2. Динаміка витратів на галузь охорони здоров'я у 2016-2018 роках (% від ВВП та % у структурі зведеного ДБУ)

У 2018 році загальні витатки на охорону здоров'я збільшились на 13,7 млрд. грн. (на 13,4%) до 115,84 млрд. грн. Збільшилось фінансування програми «Доступні ліки», на яку реалізовано 1 млрд. грн., що на 300 млн. грн. більше, ніж 2017 року; майже 6 млрд. грн. було спрямовано на централізовану закупівлю ліків та вакцин, яка проводиться через міжнародні організації; вперше було виділено кошти на розвиток в Україні послуг з трансплантації – 112 млн. грн.; на програму лікування громадян за кордоном - 389,9 млн. грн.;

на роботу з розширення мережі центрів серцево-судинної хірургії витрачено 150 млн. грн.; 1 млрд. грн. спрямовано на розвиток сільської медицини для будівництва нових лікарських амбулаторій, придбання санітарного автотранспорту та медичного обладнання (у т.ч. телемедичного); понад 1 млрд. грн. виділено на розширення спеціалізованих медичних закладів: 929,6 млн. грн. - на добудову сучасного лікувально-діагностичного комплексу Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит», 168,6 млн. грн. –

на реконструкцію та розширення Національного інституту раку. Видатки у 1443,1 млн. грн. передбачені для клінік науково-дослідних установ МОЗ України, 431,6 млн. грн. реалізовано на забезпечення безоплатним санаторно-курортним лікуванням дітей та підлітків з соматичними захворюваннями та хворих на туберкульоз у спеціалізованих санаторіях [17, 22].

Найменше з бюджету фінансується охорона навколишнього середовища, ЖКГ та духовний і фізичний розвиток, не дивлячись на позитивні тенденції у динаміці даних складових соціальної сфери, обсяг їх фінансування залишається на критично низькому рівні, що особливо актуалізує питання їх самофінансування. В той же час, необхідно зауважити, що проведений аналіз не спроможний відповісти на питання необхідного обсягу не тільки самофінансування соціальної сфери, але й достатності державного фінансування, що призводить до подальшого дослідження цього питання, а саме розробка математичного інструментарію ідентифікації оптимальних розмірів фінансування вітчизною соціальної сфери.

Однак розподіл фінансових повноважень за видами видатків соціокультурного значення здійснюється між бюджетами різних рівнів нерівномірно. Загалом, видатки соціального спрямування протягом періоду, починаючи з 2013 року, орієнтовно на 60 % покривалися за рахунок коштів місцевих бюджетів (МБ) і на 40% - за рахунок державного бюджету (ДБ) України. Зокрема за складовими видатків на соціальну інфраструктуру фінансування здійснювалося згідно з таким розподілом: охорона здоров'я: МБ фінансували понад 80% сукупних видатків, а ДБ – до 20%; освіта: МБ покривали понад 70%, ДБ – до 30% %; духовний і фізичний розвиток: МБ – до 60% %, ДБ – понад 40%; соціальний захист і соціальне забезпечення: МБ – до 40%, ДБ – понад 60% [17, с. 71-73; 25].

Проведені розрахунки свідчать про дотримання принципу субсидіарності щодо фінансування цих видатків, тобто наближення державних послуг безпосередньо до кінцевого споживача, адже основне фінансування здійснюється із місцевих бюджетів, за винятком видатків на

соціальний захист і соціальне забезпечення, фінансування яких сконцентроване переважно у державному бюджеті (понад 60 %).

Якщо додатково проаналізувати дані, відображені на Рис. 2.1., та у структурі видатків зведеного бюджету України в 2018 році соціально-культурна складова соціальної сфери (соціальний захист і соціальне забезпечення, освіта, охорона здоров'я, культура і туризм, спорт) склала 53,2%, що свідчить про надзвичайну важливість зазначених соціальних напрямів для розвитку країни і необхідність постійного збільшення видатків бюджету на ці галузі.

Проте низькою є частка видатків на соціальний захист: в Україні – 8,8 % ВВП (2018 рік), натомість, приміром, у Фінляндії – 25,4 %. Водночас в Україні порівняно з розглянутими країнами досить висока частка видатків на освіту - 6,2 % ВВП (2018 рік) [18].

У ході дослідження було виявлено, що бюджетне фінансування переважає у формуванні ресурсів соціальної інфраструктури, тому видатки соціального спрямування у зведеному бюджеті України зростають не лише номінально, а й реально. Здійснено аналітичний огляд бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні за ряд останніх років, зокрема динаміки та структури видатків соціального спрямування у зведеному бюджеті, в тому числі на соціальний захист і соціальне забезпечення, на освіту, на охорону здоров'я, на духовний і фізичний розвиток, соціальну інфраструктуру. Показники свідчать, що видатки соціального спрямування є пріоритетними для вітчизняної економіки. Проаналізовано динаміку частки видатків на соціальну інфраструктуру у ВВП України (на прикладі галузі охорону здоров'я) та зроблено порівняння із іншими країнами. Виявлено, що частка видатків соціального спрямування у ВВП в Україні іще не доходить до існуючих закордонних рівнів.

РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку та удосконалення формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу

3.1. Пріоритетні напрями фінансування соціально-культурної сфери в Україні

Пріоритетні напрями фінансування різних сфер діяльності в Україні, зокрема соціально-культурної сфери, на даний час мають певні особливості, які необхідно окремо проаналізувати, враховуючи специфічні моменти як щодо наповнення зведеного бюджету, так і реалізації його видаткової частини.

Видатки бюджетів напряму залежать від розвитку економіки країни, що на даному етапі розвитку є неоднозначним питанням. На даний час значного позитивного розвитку економіки в Україні не реєструється (збільшення ВВП на декілька відсотків підпадає під категорію «стагнація»). У січні 2019 року Світовий банк знизив розрахунковий темп зростання ВВП України на 2019 рік з 4% до 2,9%. Аналітики підкреслюють зростання невизначеності щодо політичних подій і негативний вплив уповільнення структурних реформ на динаміку зростання української економіки. Прогноз зростання ВВП в 2019 році був також переглянутий Міжнародним валютним фондом в бік зниження - з 3,3% до 2,7%. До зовнішніх загроз, які можуть завдати шкоди економіці України, НБУ включив можливість подальшої відкритої військової агресії з боку Росії, приділяючи особливу увагу розвитку ситуації в басейні Азовського моря. Інші небезпеки включають в себе: неконтрольований Brexit, торгові війни США з Китаєм та іншими країнами, а також уповільнення зростання світової економіки.

Великим тягарем є існуюче від'ємне торговельне сальдо (- 5 млрд. дол. за рахунок імпорту товарів і послуг) при орієнтації експорту на сировинну базу, а не на продаж готових товарів. Надлишкова пропозиція сировини і падіння його вартості на світових ринках може і далі негативно впливати на український експорт, призведе до скорочення припливу валюти і

зниження вартості гривні і, отже, буде сприяти інфляції. Із семи основних факторів, що суттєво впливають на динаміку рівня інфляції (емісія гривні, зростання цін на паливо, газ, продукти харчування, курсові коливання, дорогі кредити, податковий прес) у 2019 році 1 фактор уже відсутній, 2-4 – контрольовані, 5-7 – мають відчутний вплив. Значним ризиком є можливе падіння інтересу іноземних інвесторів до вкладення грошей в Україну. Відтік робочої сили збільшить диспропорції між попитом і пропозицією на ринку праці, що вплине на подальше зростання заробітної плати в Україні. Не маловажливим фактором, що знижує темпи економічного зростання в Україні, залишається масштабний оборот "тіньового" капіталу.

Співвідношення імпорт-експорт, співвідношення між відсотковими ставками окремих країн, рівень інфляції (у т.ч. інфляційні очікування, особливо населення, що схильне до азіотажних коливань), якість товарів і послуг, їх ціна та ін. є суттєвими факторами валютного курсу_[31] (рис. 3,1.).

Рис.3.1. Формування валютного курсу країни (орієнтовна схема)

Зараз в Україні торговельний баланс погіршується (збільшується від'ємне сальдо), і це слугує ознакою того, що країна більше витрачає грошей за кордоном, ніж отримує їх від продажу своїх товарів. У цьому випадку

(теоретично) на валютному ринку з боку учасників торгових операцій збільшується пропозиція національної валюти і зростає попит на іноземну валюту, що спрямовує курс національної валюти на зниження. Насправді, в країні відмічається зворотній процес (укріплення національної валюти) завдяки випуску облігацій державної внутрішньої позики (ОДВП) на суму понад шість мільярдів гривень (цей варіант НБУ у 2019 році замінив додатковий випуск грошової маси) і притоку валютних коштів, позитивних тенденцій на сировинних ринках (в основному, сільськогосподарської та металургійної продукції), позик Світового банку, обмежень НБУ можливості виведення капіталів за кордон (що спричинило тимчасове переважання на міжбанківському валютному ринку пропозиції валюти над попитом). Українці почали надавати перевагу депозитам у гривні під 15% річних, що вигідніше, ніж купувати валюту і тримати їх удома, або відкривати валютні рахунки з річною ставкою до 2%.

Проте, через деякий час необхідно буде виплатити по 16% річних у валюті по ОДВП, значні кошти - за обслуговування боргових зобов'язань (у 2019 році – до 25% ВВП країни), і ці виплати відбудуться за рахунок коштів платників податків. Як результат – збільшення інфляції, знецінення гривни та інші процеси, які відбуваються при такому розвитку подій.

Значним негативним фактором в Україні, що впливає на її розвиток, є корупція. А це - митні втрати, не завжди прозорі бюджетні закупівлі, незрозуміла політика щодо діяльності державних підприємств (які у статусі збиткових після доведення їх до банкрутства і продажу стають прибутковими) та використання ними державних коштів (замість наповнення дохідної частини бюджету використання значних фінансів на фонд заробітної плати та премії керівництва ДП, приклад – НАК «Нафтогаз Україна»).

В Україні існують чинники, що ускладнюють ефективну розробку і проведення економічної політики: значні, так звані, тимчасові лаги в проведенні тих чи інших заходів економічної політики (розрив в часі між зміною інструмента політики і реакцією економіки), невизначеність (щодо

поточного положення економіки, майбутніх шоків, правильності самої моделі), чекання (особливо інфляційні) та політичні обмеження [31].

Все перераховане формує підґрунтя для існування бюджетного дефіциту, що відповідно обмежує можливості видаткової частини бюджету.

Відповідь на запитання щодо пріоритетних напрямів фінансування різних сфер діяльності в Україні, зокрема соціально-культурної сфери, може дати проект Бюджетної декларації - 2020 (вперше запроваджує повноцінне середньострокове бюджетування на три роки), яка більше містить макроекономічного аналізу та деталізує пріоритети у сфері видатків.

Податкова сфера

Доходи держбюджету-2020 можуть становити 1 096,6 млрд. грн., *видатки* — 1 185,3 млрд. грн., дефіцит — 95,1 млрд. грн.. або 2,09% ВВП. Доходи бюджету розраховані із збереженням чинних ставок основних податків: податку на доходи фізичних осіб, ПДВ, військового збору, ренти на природний газ, нафту та газовий конденсат, податку на прибуток. 2020 рік — останній етап запуску Дорожнього фонду. До нього надходитимуть 100% акцизів з пального і транспортних засобів, ввізного мита на нафтопродукти та транспортні засоби. У 2019 році частка доходів фонду від цих податків становитиме 75%.

Перспективи щодо заміни податку на прибуток податком на виведений капітал — невизначені. У разі запровадження ПнВК з 1 січня 2020 року втрати бюджету сягнуть 65,6 млрд. грн. у 2020 році, 101 млрд. грн.. — у 2021 році та 112,7 млрд. грн.. — у 2022 році.

Серед податкових планів уряду — зменшення навантаження на фонд оплати праці шляхом перегляду підходів до визначення бази оподаткування, посилення вимог до декларування доходів фізичними особами.

У сфері податкових сервісів — курс на автоматизацію. Електронні перевірки, покращення процедур електронної звітності, реформа РРО — усе це в планах на 2020 рік. Якщо у 2019 році запрацював єдиний митний рахунок, то у 2020 році може з'явитися єдиний податковий — для сплати

податків та ЄСВ.

Прибуток від Нацбанку може зменшитися на 6,9 млрд. грн. порівняно із затвердженими на 2019 рік 47,6 млрд. грн. Це пов'язано із зменшенням портфеля ОВДП в НБУ і раніше проведеною реструктуризацією частини внутрішнього державного боргу. Регулятор отримує менше відсотків за ОВДП, тому прогнозується менший прибуток.

Пріоритети у видатках

Соціальні стандарти помірно зростатимуть. Планується, що прожитковий мінімум у 2020 році збільшиться з 2027 грн. до 2189 грн. Мінімальна зарплата зросте на 13,2% становитиме 4723 грн.

Субсидії та пільги уряд і надалі планує надавати у грошовій формі. Серед планів — об'єднання фондів соціального страхування на базі Пенсійного фонду, що дозволить ефективніше керувати коштами у сфері соціального забезпечення.

Наміри уряду свідчать, що розпочаті у попередні роки зміни у сферах освіти та охорони здоров'я триватимуть: з квітня 2020 року може бути запроваджена програма медичних гарантій для всіх видів медичної допомоги (у першому кварталі ще збережеться медична субвенція).

Кошти у сфері охорони здоров'я витратимуться на найбільш ефективні види первинної медичної допомоги та амбулаторне лікування, медичну допомогу пацієнтам у невідкладних станах, доступність основних ліків для попередження ускладнення захворювань, першочергове надання медичних послуг та ліків, пов'язаних з медичними станами — вагітністю, астмою, серцево-судинними захворюваннями.

У сфері освіти триватиме реформа загальної середньої освіти "Нова українська школа". Пріоритетним залишається створення сучасної системи професійної-технічної освіти, оновлення освітніх програм, створення сприятливих умов для навчання дітей з особливими потребами. Продовжиться переформатування малокомплектних шкіл.

Судячи з декларації, кардинальних змін в підтримці аграріїв, малого і

середнього бізнесу, вугільної промисловості не очікується. Основні програми з їх підтримки зберуться. У яких розмірах — стане зрозуміло пізніше.

Відносини з місцевими бюджетами

З року в рік відносини центрального бюджету з місцевими є одними з найбільш дискусійних. У проекті декларації уряд визначив такі пріоритети: розвиток середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та продовження реформи децентралізації, курс на зменшення диспропорцій у податкоспроможності місцевих бюджетів.

Передбачається поетапне скорочення обсягу додаткової дотації на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я: з 2020 року — до 50%, з 2021 року — до 75%, з 2022 року — до 100%.

Обсяги державної підтримки розвитку регіонів через державний фонд регіонального розвитку можуть зрости до 9,7 млрд. грн. [30].

З 13 пропозицій, запропонованих до проекту бюджетної декларації Асоціацією міст України, враховані лише три: щодо продовження реформи міжбюджетних відносин і середньострокового планування. Дискусія традиційно виникла навколо пропозицій, покликаних зберегти чи збільшити доходи місцевих бюджетів і позбавити доходів державний бюджет. Серед відхилених пунктів — збереження стабільних джерел доходів місцевих бюджетів, зокрема, акцизів з пального, а також надання органам місцевого самоврядування повноважень з формування та ведення муніципальних фіскальних реєстрів. АМУ також пропонувала збільшити частку податку на доходи фізичних осіб, яка надходитиме до місцевих бюджетів, та компенсувати втрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади. Передавань на баланс місцевих бюджетів додаткових повноважень без компенсаторів не повинно бути, вважають в АМУ, а субвенція на ремонт вулиць і доріг комунальної власності повинна розподілятися за формулою. Індиксацію нормативної грошової оцінки землі, йдеться у пропозиціях асоціації, слід прив'язати до

реального індексу інфляції [30].

Ризики що чекають на бюджет

В декларації також прописані бюджетні та боргові ризики. Вони можуть призвести до скорочення доходів, збільшення видатків та дефіциту, розбалансування бюджету. Основні ризики на 2020 рік наступні.

Ризик незапуску приватизації — значний. Дефіцит державного бюджету може різко збільшитися через невиконання плану надходжень від приватизації державного майна. Мінфін може відійти від планування десятків мільярдів від приватизації і зменшити план з 17,1 млрд. грн. у 2019 році до 5 млрд. грн. у 2020 році.

Валютний ризик — значний. Темпи девальвації гривні очікуються помірні, однак питома вага державного боргу в іноземній валюті, що перевищує 60%, все ще демонструє значний валютний ризик.

Відсотковий ризик — низький. Частка державного боргу з фіксованою ставкою очікується не менше 70% (на кінець 2018 року становила 74,4%).

Ризик ліквідності — помірний. Очікується, що залишок коштів на єдиному казначейському рахунку дозволить вчасно проводити платежі за державним боргом, а міжнародних резервів вистачить для проведення поточних операцій уряду та НБУ.

Ризик рефінансування — значний. Високе навантаження за борговими платежами припадає на 2019-2022 роки внаслідок необхідності погашення державного боргу перед МВФ та за частиною випусків облігацій зовнішнього боргу, а також у зв'язку із значними обсягами випуску короткострокових ОВДП 2018-2019 років.

Ризик, пов'язаний з управлінням боргом — низький. Здійснення понадпланових обсягів державних запозичень протягом 2020-2022 років не передбачене.

Найбільші ризики для бюджету пов'язані з макроекономічними індикаторами. У 2019 році темпи зростання економіки [уповільнюються](#). У 2020 році очікується прискорення економічного зростання, однак воно

залежатиме від того, наскільки сильно просяде економіка у 2019 році [30].

Забезпечення пріоритетних напрямів фінансування різних сфер діяльності в Україні, зокрема соціально-культурної сфери, мають свої особливості та залежать від ряду негативних факторів: постійний бюджетний дефіцит, інфляція в межах 10%, масштабний оборот "тіньового" капіталу, від'ємне торговельне сальдо при орієнтації експорту на сировинну базу, падіння інтересу іноземних інвесторів, відтік робочої сили, специфічний валютний курс, корупція тощо. Зазначені фактори спонукають, при неможливості збільшення дохідної частини бюджету за рахунок позитивних економічних дій, наповнювати її шляхом запозичень, які спричиняють зростання державного боргу, введення жорсткішого оподаткування, скорочення видатків на певні соціальні програми, зменшення видаткової частини за рахунок реорганізаційних процесів (злиття органів управління, зміни їх структури, чисельності працівників тощо). У намірах Уряду залишається курс на помірне зростання соціальних стандартів та продовження реформ.

3.2. Шляхи підвищення ефективності організації системи бюджетного фінансування соціальної сфери

До шляхів підвищення ефективності організації системи бюджетного фінансування соціальної сфери можна віднести: вдосконалення систем доходів та видатків бюджету з використанням різних інструментів впливу.

Податки є найважливішим джерелом формування доходів держави, які, в свою чергу, використовуються на витрати для державного управління, на вирішення економічних, соціальних, оборонних завдань, на розвиток освіти, науки, культури. Є багато цікавих прикладів державного регулювання економіки через систему оподаткування.

Так, у Швеції в роки піднесення стягувався особливий податок на інвестиції з метою затримки їх зростання, в періоди економічних спадів він

знижувався або скасовувався для заохочення надходжень капіталів. Застосовувалася також система інвестиційних резервів: монополіям дозволялося до 40% комерційних доходів відкладати в інвестиційні резерви, які не підлягали оподаткуванню. У періоди спадів ці резерви залучалися для розширення капіталовкладень.

Щоб прискорити концентрацію капіталу в США при злитті компаній, новостворена компанія звільнялася від податків протягом року, якщо хоч би одна з об'єднаних компаній була збитковою. У Франції для компаній, які злилися чи реорганізувалися, давалася відстрочка на сплату податків, деякі види акцій звільнялися від оподаткування. Свого часу в багатьох країнах широкого розвитку набула система протекціонізму — шляхом встановлення високих митних податків на імпорту держави підтримувалися високі ціни на внутрішньому ринку, розвивався демпінг як один із засобів економічної боротьби за переділ ринків.

Чинна система стягнення податку на додану вартість у розвинутих країнах має гнучкий характер. Так, у Німеччині основна ставка становить 14%, діє також пільгова — 7%, зокрема для продуктів харчування (крім спиртних напоїв та обігоних коштів кафе, ресторанів), громадського транспорту, засобів інформації (книги, газети, журнали) та творів мистецтва.

В Україні застосовується досить висока основна 20% ставка ПДВ майже з усіх операцій. У Франції вона - 18,6%, знижена — 5,5%, в Італії їх п'ять: пільгова — 4% і 0%, основна — 9% та дві підвищені — 19% і 38%. Нульова ставка застосовується до експорту товарів і послуг. За пільговою 4% ставкою оподатковуються предмет" першої життєвої необхідності (хліб, молоко та інші продукти харчування, а також газети і журнали). Основна ставка — 9% використовується для широкого кола промислових товарів (виробів). Продукти та спиртні напої, які реалізуються через ресторани, а також бензин і нафтопродукти оподатковуються зі ставкою 19%. Найвища ставка застосовується до предметів розкоші (хутро, ювелірні вироби, спортивні авто).

Відомо, що якщо рівень податків перевищує певну величину (40—50%), то їх надходження до бюджету починає зменшуватись. У США в умовах високого дефіциту державного бюджету була застосована специфічна модель економічної політики під назвою "рейганоміка" - у відповідних випадках з метою забезпечення зростання бюджетних надходжень знижується рівень оподаткування.

Крім того, ПДВ не відзначається соціальною орієнтацією. Звільняються від податку операції, що стосуються певних верств населення. В сучасних умовах низької заробітної платні переважної частини населення, ставка ПДВ на предмети першої необхідності все-таки завищена. Враховуючи досвід передових країн, доцільно ввести пільгову ставку для продуктів харчування, громадського транспорту та засобів масової інформації.

Цікавим є сучасний досвід оподаткування в Німеччині. При визначенні розміру податку із заробітної платні застосовуються такі спеціальні інструменти, як "податкові класи", "податкові карти" та "податкові таблиці". Шість податкових класів групують робітників і службовців залежно від їх сімейного стану, кількості працюючих, спільного чи окремого ведення обліку одержаних доходів, наявності дітей.

У Франції прибутковий податок є прогресивним, ставки встановлені від 0% до 56,8% в залежності від доходів платника. Така схема дозволяє пом'якшити прогресію податку та створити певні пільги багатодітним сім'ям.

У США податок на прибуток прогресивний, підвищується разом із збільшенням оподатковуваного прибутку і становить 15,25 і 34%. У Канаді з метою стимулювання розвитку малого бізнесу введено дві ставки податку на прибуток: для великого бізнесу — 43%, для малого — 22%. В Україні введено основну — 30% ставку податку на прибуток підприємств,

Заробітна плата в Україні оподатковується за ставками 10%, 15%, 20%, 30% та 40%. Пропозиції щодо зниження максимальної ставки прибуткового податку до 30% та ліквідації 15%-ї ставки не слід вважати адекватними, оскільки це негативно позначиться на малозабезпечених верствах населення.

Перебудову системи оподаткування доцільно здійснювати з урахуванням сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, наявності дітей і утриманців та виду одержаних доходів.

Крім того, доцільно переглянути величину неоподаткованого мінімуму, що дорівнює 17 грн., який визначається потребами держави і рівнем економічного розвитку країни.

Зменшення податкового тягара — завдання не просте, щодо якого можна навести вагомі аргументи "за" і "проти". З одного боку, основа доходів держави, їх першоджерело — це виробництво продукції та надання послуг, які треба заохочувати усіма можливими засобами, бо якщо не буде господарської діяльності, то не буде звідкіля брати податки. А для того, щоб підвищити ступінь ділової активності, податковий прес треба послабити. При зменшених ставках податків у суб'єктів господарювання можуть з'явитися додаткові стимули для збільшення обсягів виробництва продукції та надання послуг, внаслідок чого матиме місце розширення бази оподаткування та, у кінцевому рахунку, зростання загальної суми доходів зведеного бюджету. Крім того, зменшення податкового тиску може сприяти збільшенню доходів населення та зростанню сукупного попиту. З другого боку, сьогодні не стільки податки самі по собі є головною перешкодою на шляху розвитку, а в цілому несприятливий інвестиційний клімат. Тому зменшення податків може привести не до зростання активності суб'єктів господарювання, а тільки створити додаткові проблеми для бюджету.

У цьому є рація, якщо врахувати, що головним гальмом виробничого розвитку та найважчим податком для населення (особливо незаможного) є інфляція. Можна сміливо стверджувати, що в умовах гіпотетичної ситуації, коли податки відсутні взагалі, але має місце високий рівень цін та темпи інфляції, виробництво розвиватися не буде, адже це економічно недоцільно: за таких умов прибуток дають лише "швидкі" гроші. Водночас інфляція є прямим наслідком дефіциту бюджету (коли неінфляційні джерела його покриття розвинуті слабо).

В Україні сьогодні мову треба вести про таке зниження рівня податків, для якого можливо знайти компенсацію або за рахунок скорочення бюджетних видатків, або за рахунок залучення додаткових неінфляційних джерел фінансування дефіциту бюджету. Практично це означає, що реальні можливості скорочення податкового тиску обмежені, і тому в питаннях розвитку податкової системи наголос повинен бути зроблений на іншому аспекті: еволюційному шляху її реформування за рахунок удосконалення складу та структури податкової системи, механізму обчислення і сплати податків. Треба знайти технічні можливості зробити податкову систему більш сприятливою для бізнесу, за умови збереження, або навіть збільшення абсолютної суми податкових надходжень.

Можливо піти по шляху удосконалення механізму обчислення і сплати податків та поступової зміни структури податкової системи.

Зупинимося на деяких проблемах двох найвагоміших податків: податку на додану вартість (ПДВ) та податку на прибуток підприємств (ППП).

ПДВ є лідером серед податків, В окремих країнах застосовують декілька ставок ПДВ: підвищені — для предметів розкошу; знижені — для товарів першої необхідності (продовольчих товарів, енергопродуктів для опалення та освітлення, фармацевтичних товарів, пасажирського транспорту тощо). До зазначеного необхідно запропонувати зміни співвідношення між податком на прибуток підприємств та прибутковим податком з громадян, важливо також забезпечити вдосконалення структури податкової системи за рахунок введення податку на майно юридичних та фізичних осіб. З огляду на це хочеться висловити кілька пропозицій,

По-перше, не треба вводити окремо податку на майно громадян і окремо - підприємств. У кого б майно не знаходилося, воно повинно оцінюватися однаково і однаково оподатковуватися (як це має місце, наприклад, у випадку з транспортними засобами). З тієї ж причини треба встановити, що об'єктом оподаткування є нерухоме майно, а не, наприклад, усі статті активу балансу підприємства.

По-друге, податок на майно підприємства повинні сплачувати незалежно від того, є у них прибуток, чи ні: бажаєш володіти майном — плати, а не маєш можливості — продай його іншому, хто буде використовувати його краще.

По-третє, важливо встановити високий неоподатковуваний поріг вартості нерухомого майна для того, щоб новий податок не був податком з бідних.

Зі складу податкової системи бажано вивести обов'язкові відрахування у спеціальні фонди: Фонд для здійснення заходів по ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи та соціальному захисту населення; на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг; Державний інноваційний фонд; Державний фонд сприяння конверсії; Фонд охорони праці. Ніхто не заперечує важливості цих спеціальних фондів, але вони повинні створюватися або за рахунок коштів бюджету, або за рахунок добровільних відрахувань підприємств від прибутку, що залишається в їх розпорядженні.

Розв'язання інвестиційної проблеми в Україні передбачає стимулювання як інвестиційних витрат підприємств, так і зовнішніх інвесторів, передусім банків шляхом надання інвестиційних податкових пільг. Регулювання інфляційних процесів передбачає скорочення тих податків, внесків і відрахувань, які підвищують ціни товарів.

Величезне значення в системі проведення відповідних заходів є своєчасність податкових змін. Будь-які зміни не принесуть швидких наслідків, їх вплив (особливо на темпи ВВП) має проявитися лише через декілька років. Тому, щоб своєчасно отримати результати певної податкової політики, треба не зволікати з прийняттям рішення про її впровадження.

Розв'язання інвестиційної проблеми в Україні передбачає стимулювання як інвестиційних витрат підприємств, так і зовнішніх інвесторів, передусім банків. Воно може здійснюватися шляхом надання інвестиційних податкових пільг:

- інвестиційного податкового кредиту в обсязі 10% витрат підприємств на нове обладнання та виробниче будівництво. Для підприємств, що вкладають кошти у енергозберігаючі технології та очисні споруди, ставка податкового кредиту підвищується відповідно на 5 і 3%;
- звільнення від податку доходу, отриманого від нових потужностей, створених у межах діючих підприємств;
- звільнення від податку і зарахування на спеціальний рахунок, що прирівнюється до амортизаційного фонду, прибутку, отриманого від продажу частини основного капіталу, якщо цей прибуток підприємство має намір реінвестувати в основні засоби протягом трьох років.

Одним з основних засобів стимулювання нагромаджень, структурних змін у всіх розвинутих країнах є прискорена амортизація, її необхідно запровадити і в практику українських підприємств. Крім того, має сенс надати додаткові амортизаційні пільги окремим підприємствам і галузям, зокрема дозволити: в наукомістких галузях списання 50% вартості обладнання в перший рік його експлуатації; списання в перший рік до 30% вартості енергозберігаючого, очисного і екологічно чистого устаткування [1].

Стимулювання банківських середньо- і довгострокових кредитів, без яких неможливо вирішити проблему нестачі інвестиційних ресурсів, а також банківських інвестицій в цінні папери підприємств, вимагає:

- надання банкам, у яких частка середньо- та довгострокових кредитів у загальній сумі вкладень становить не менше 25%, податкового кредиту;
- оподаткування за пільговою ставкою (наприклад, 15%) доходів, отриманих банками від середньо- і довгострокових кредитів, спрямованих у пріоритетні галузі економіки;
- звільнення від оподаткування прибутку, направлено на придбання акцій підприємств (при їх первинному розміщенні) або внесеного в статутний фонд підприємства;

- звільнити від оподаткування прибутку від операцій з цінними паперами, які знаходяться у власності банку понад шість місяців, а доходи від короткострокових операцій обкладати звичайним податком на прибуток. Диференціація оподаткування операцій з цінними паперами може стати чинником, що стимулюватиме придбання банком акцій підприємств не з метою гри на їх курсах, а на тривалий період. Це буде сприяти закріпленню банків як інвесторів за підприємствами [1].

Регулювання інфляційних процесів передбачає скорочення тих податків, внесків і відрахувань, які підвищують ціни товарів, зокрема:

- внесення змін в методику обчислення податку на додану вартість з тим, щоб виключити з бази оподаткування складники, що не мають жодного відношення до показника доданої вартості: амортизаційні відрахування, акцизний збір, платежі до цільових фондів;
- поетапне зниження ставки податку на додану вартість спочатку до 18, а потім до 16% з метою наближення її до рівня, прийнятого більшістю розвинутих країн [1].

Шляхи вдосконалення системи видатків бюджету.

Однією з проблем розвитку місцевого самоврядування в Україні є обмежений фінансовий ресурс, який не повною мірою забезпечує виконання повноважень, делегованих державою місцевим органам влади. Окрім необхідності перегляду податкової бази для збільшення власних доходів місцевих бюджетів, існує потреба у підвищенні ефективності та результативності використання тих бюджетних ресурсів, які існують на сьогодні. Зокрема, це стосується фінансування бюджетних установ. Метод планування бюджету на один рік, який використовують нині, стримує ефективне управління бюджетом та прийняття стратегічних рішень щодо розвитку. Позитивом може стати впровадження середньострокового планування бюджету з використанням одного із сучасних інструментів бюджетування – програмно-цільового методу та фінансового

прогнозування [5].

Практика, що склалася у формуванні місцевих бюджетів, залишається багато в чому недосконалою, в ній до теперішнього моменту намітилися істотні протиріччя.

Перш за все слід відмітити протиріччя між процесами формування місцевих бюджетів і їх виконанням. Воно зводиться до того, що діюча практика місцевих бюджетів зберегла в своїй основі старі державні функції планового керівництва господарством, тоді як виконання місцевих бюджетів здійснюється в реальних умовах ринкової економіки, що розвивається, з властивими їй негативними атрибутами (ростом інфляції і цін, підвищенням рівня безробіття, падінням життєвого рівня населення). В результаті місцеві бюджети різних рівнів перетворені практично в умовні кошториси, в яких постійно спостерігається відмінність дохідної і видаткової частини, що не може сприяти покращенню економічної ситуації і реалізації соціальних програм при переході до ринку [12, с. 1-12].

Дисбаланс між дохідною і видатковою частинами бюджетів пояснюється також і тим, що в сучасних умовах відбуваються два протилежних процеси: перший – це спад виробництва, що призводить до скорочення дохідної частини місцевих бюджетів, при неконтрольованому рості заробітної плати, що негативно впливає на грошово-кредитну систему, посилюється інфляція і зростають ринкові ціни, а другий – необхідність збільшення видатків на соціальні програми при обмеженості бюджетних асигнувань для їх фінансування. В такій ситуації збалансувати доходи і видатки бюджетів, і тим самим домогтися фінансової стабільності в регіонах України стає практично нездійсненою задачею. [23, с. 322-325]

Протиріччя у вирішенні проблеми фінансування забезпеченості регіонів заключається в тому, що: по-перше, всі джерела доходів бюджетів формуються по затвердженим нормативам, із врахуванням фіксованих цін, а витрачання бюджетних коштів - по ринковим цінам, при відсутності, як відомо, окремих державних (стосовно до бюджету) цін для бюджетних

організацій; по-друге, бюджетними коштами користуються всі громадяни, причому, всі мають рівні права на їх розмір (відвідування лікарень, шкіл, дитячих садків), в той час, коли доходи населення різко поляризовані. Це зумовлює необхідність збільшення затрат на невиробничу сферу.

По-перше, необхідно чітко розподілити компетенції щодо розв'язання конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування, і поступово здійснювати перехід до децентралізації державних фінансів. Так, на державному рівні (за рахунок коштів державного бюджету) повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані з забезпеченням загальнодержавних потреб: оборона країни, утримання законодавчої і виконавчої влади, розвиток фундаментальної науки, структурна перебудова економіки. Фінансові ж проблеми місцевого рівня раціонально вирішувати за рахунок коштів відповідних бюджетів.

По-друге, необхідно вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання. Практика показала, що такий метод регулювання місцевих бюджетів як вилучення надлишків бюджетних коштів до бюджету вищого рівня та застосування індивідуальних підходів до встановлення нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів має багато недоліків: він не тільки негативно впливає на дохідну базу місцевих бюджетів, а й позбавляє місцеві органи влади стимулів до збільшення своїх доходів. Спираючись на зарубіжний досвід, необхідно створити спеціальні бюджетні фонди фінансового вирівнювання територій. А перерозподіл доходів між бюджетами одного рівня доцільно було б здійснювати з урахуванням податкової спроможності територій та мінімального рівня, до якого повинні вирівнюватись фінансові можливості цих територій. Тому вже сьогодні назріла необхідність визначення обґрунтованого нормативу бюджетної забезпеченості кожної області, району, міста з урахуванням економічного, соціального, природного й екологічного стану відповідних територій. Існування таких показників дасть змогу визначити реальний розмір фінансових ресурсів для задоволення необхідних потреб регіонів, а

також значно вдосконалити процедуру бюджетного планування [10, с. 180-186; 14].

Також доцільно внести зміни в бюджетне законодавство, передбачивши у критичних ситуаціях (недоотримання бюджетних надходжень) можливість прийняття рішень щодо замороження певних груп видатків.

До шляхів підвищення ефективності організації системи бюджетного фінансування соціальної сфери можна віднести: вдосконалення систем доходів та видатків бюджету з використанням різних інструментів впливу - державного регулювання економіки через систему оподаткування, розв'язання інвестиційної проблеми, стимулювання банківської сфери, регулювання інфляційних процесів тощо. Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів – одна з ключових проблем виконання бюджету в більшості країн світу. Актуальна вона і для України, яка має обмежені бюджетні ресурси. З огляду на це важливим є як планування видатків (визначення пріоритетів при розподілі фінансових засобів, джерел їх фінансування), так і забезпечення контролю за цільовим і результативним використанням коштів. Пріоритетним завданням для бюджетного процесу в Україні є переорієнтація бюджетних програм у бік ефективності та результативності.

ДОДАТОК А

Видатки Державного бюджету за програмною класифікацією, які підлягатимуть найбільшому скороченню у 2019 р. у порівнянні з 2018 р.

(тис. грн.)

Код бюджетної класифікації	ПОКАЗНИКИ	Затверджено ВРУ на 2018 рік із змінами (Закон від 13.07.2018 №2513-VIII)	Проект Державного бюджету на 2019 рік (від 15.09.2018)	Темпи приросту видатків 2019 до 2018, %	Абсолютний приріст видатків 2019/ 2018, тис. грн
0300000	Державне управління справами	2 700 839	2 303 408	-14.7	-397 431
0301000	Апарат Державного управління справами	2 669 547	2 272 229	-14.9	-397 318
0301010	Обслуговування та організаційне, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності Президента України та Адміністрації Президента України	1 063 853	947 173	-11.0	-116 679
0411000	Секретаріат Кабінету Міністрів України	997 754	848 784	-14.9	-148 970
0416000	Державне агентство з питань електронного урядування України	151 542	118 907	-21.5	-32 635
1100000	Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	4 956 658	3 711 177	-25.1	-1 245 481
1101000	Апарат Міністерства енергетики та вугільної промисловості України	4 956 658	3 697 564	-25.4	-1 259 094
1101070	Ліквідація збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств	752 928	659 705	-12.4	-93 223
1101540	Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України	630 100	496 125	-21.3	-133 975
1201000	Апарат Міністерства економічного розвитку і торгівлі України	4 411 369	3 426 840	-22.3	-984 528
1201520	Виконання державних цільових програм реформування та розвитку оборонно-пром-го комплексу, розроблення і впровадження нових технологій, нарощування наявних виробничих потужностей для виготовлення продукції оборонного призначення	3 043 700	2 423 500	-20.4	-620 200
1600000	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України	193 884	165 187	-14.8	-28 697
1601000	Апарат Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України	193 884	165 187	-14.8	-28 697
1601600	Пілотні заходи з реагування на проблеми для розвитку, викликані переміщенням осіб та поверненням комбатантів	59 402	22 587	-62.0	-36 815
2401000	Апарат Міністерства екології та природних ресурсів України	814 395	674 934	-17.1	-139 461
2401270	Здійснення природоохоронних заходів	361 095	185 856	-48.5	-175 239
2751000	Апарат Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	3 130 824	2 326 449	-25.7	-804 375
2751270	Підтримка регіональної політики України	449 500	1 000	-99.8	-448 500
2800000	Міністерство аграрної політики та продовольства України				
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	1 000 000	800 000	-20.0	-200 000
2803020	Проведення земельної реформи	452 800	243 330	-46.3	-209 470

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А

3109000	Державна служба України з безпеки на транспорті	171 547	122 229	-28.7	-49 318
3109010	Здійснення державного контролю з питань безпеки на транспорті	171 547	122 229	-28.7	-49 318
3511000	Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки)				
3511150	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, прир.газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, управління багатоквартирним будинком, вивезення побутового сміття	70 992 648	55 095 597	-22.4	-15 897 051
3800000	Міністерство інформаційної політики України	862 109	545 639	-36.7	-316 470
3801030	Здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору	362 500	100 000	-72.4	-262 500
5560000	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації	97 347	86 616	-11.0	-10 730
6380000	Державне космічне агентство України	2 480 033	2 128 062	-14.2	-351 971
6381050	Управління та випробування космічних засобів	401 114	344 783	-14.0	-56 330
6381120	Утилізація твердого ракетного палива	264 401	185 901	-29.7	-78 500
6431000	Апарат Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	253 213	169 728	-33.0	-83 485
6431010	Керівництво та управління у сфері розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	253 213	169 728	-33.0	-83 485

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі вирішено актуальне завдання щодо теоретичного обґрунтування формування видатків бюджету на соціально-культурну сферу в Україні. Отримані в процесі дослідження результати підтверджують гіпотезу, покладену в його основу, а реалізовані мета й завдання дослідження дають змогу зробити такі основні висновки:

1. У результаті комплексного аналізу літературних джерел за темою дипломної роботи встановлено, що питання теоретичного обґрунтування формування видатків бюджету, у т.ч. на соціальну сферу, до цього часу були предметом системних наукових досліджень, проте потреба в пошуку вдосконалення систем доходів та видатків бюджету залишається актуальною. Показано, що при наявності широкого спектру наукових підходів до формування дієвої системи державного фінансування в Україні, увага науковців, переважно, сконцентрована на дослідженні теоретичних та

методологічних основ порядку фінансування соціальної сфери, особливостей її фінансування, ефективності зазначених процесів. Не забезпечується достатня комплексність наукових досліджень системних аспектів альтернативних джерел фінансування соціальних проектів, модернізації всієї системи функціонування та фінансування мережі установ соціальної сфери.

2. Проаналізовано світовий досвід фінансування соціальної сфери, визначено і обґрунтовано доцільність та можливості його використання в Україні при наявності політичної волі щодо запровадження змін у фінансовому секторі за наявності об'єктивних критеріїв їх доцільності, ефективності, та результативності.

3. Підтверджено існування розбіжностей у поглядах дослідників щодо застосування поняття "фінансове забезпечення соціальної сфери" та акцентовано на авторському його розумінні, як цілісної системи організації фінансових відносин, які включають відповідні форми, методи та інструменти їх реалізації, в процесі мобілізації та розподілу фінансових ресурсів з метою створення умов для ефективного функціонування соціальної сфери в Україні на основі вирішення відповідних завдань, обумовлених соціальними функціями держави.

4. Виходячи з класичного структурування системи фінансування, об'єктивних реалій їх наповнення економічними складовими, інтегрування теоретичного і практичного досвіду державного фінансування соціальної сфери, опрацьовано чинники, які характеризують особливості функціонування фінансової системи України. Проаналізовано об'єктивні фактори, які впливають на стан та ефективність державного фінансування соціальної сфери.

5. Аргументовано, що система державного фінансування соціальної сфери недостатньо використовує відповідні інструменти впливу - державне регулювання економіки через систему оподаткування, розв'язання інвестиційної проблеми, стимулювання банківської сфери, регулювання інфляційних процесів тощо.

6. Досліджено, що бюджетне фінансування переважає у формуванні ресурсів соціальної інфраструктури, тому видатки соціального спрямування у зведеному бюджеті України реально зростають. Здійснено аналітичний огляд бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні за ряд останніх років, зокрема динаміки та структури видатків соціального спрямування у зведеному бюджеті, та визначено, що вони є пріоритетними для вітчизняної економіки. Проаналізовано динаміку частки видатків на соціальну інфраструктуру та виявлено, що частка видатків соціального спрямування у ВВП в Україні ще не доходить до існуючих закордонних рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородін О. Д. Механізми державного регулювання розвитку соціально- культурної сфери: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2017. 20 с.
2. Бюджетний Кодекс України / Верховна Рада України // Закон No 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Бюджетна складова реалізації домінантних на-прямів суспільного розвитку: монографія / За ред.Л.В. Лисяк. - Дніп-вськ: ДДФА, 2015. — 396 с.
4. Гаврилова Л.В. Формування бюджету в країнах із розвинутою економікою. Інвестиції: практика та досвід № 16/2018 – с.46-51
5. Дюк А.А. Формування системи видатків державного бюджету та їх оптимізація. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2018, №3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.econom.nayka.com.ua/pdf/3_2018/69.pdf
6. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
8. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 рік». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
9. Запатріна І.В. Бюджетне регулювання економічного зростання: автореф. дисертації на здобуття наук.ступеня д-ра екон. наук / І.В. Запатріна; Науково-дослідний фінансовий інститут Міністерства фінансів України. — К.: НДФІ, 2008. — 37 с.
10. Захожай К.В.Статистичний аналіз динаміки видаткової частини

зведеного, державного та місцевого бюджетів// Науковий вісник НЛТУ України.-2010.-№6. - С.180-186

11. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу.- К.: Знання, 2011. - 639 с.

12. Лопушняк Г.А. Бюджетні видатки як інструмент державного регулювання соціально-економічного розвитку України// Науковий вісник ЛНУ України.-2010.-№6.- С.1-12

13. Макогон В.Д. Бюджетна політика у країнах ЄС /В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. - 2011. - № 6. - С. 36-46.

14. Колосова В. П. Підвищення ефективності видатків державного бюджету. Наукові праці НДФІ. – 2015. - № 3 (72) с. 15-27 www.irbis-nbuv.gov.ua › irbis_nbuv › cgiirbis_64

15. Міністерство фінансів України, офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2014-2018>.

16. Мярковський А.І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами / А.І. Мярковський // Фінанси України. - 2013. - № 8. - С. 7-18.

17. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В. Павелко, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. — 2015. — № 2. — С. 64—73.

18. Павлюк К. В., Шапоренко О. О. Підвищення ефективності видатків ДБ в умовах реформ Наукові праці НДФІ. – 2016. - № 4 (77) с. 15-33

19. Пасечник Ю.В. Бюджетна система України: Навчальний посібник/ Ю.В. Пасечник – К.:Знання-прес, 2006. – с.607

20. Підлипна Р.П. «Аналіз видатків на соціальну сферу», Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2014. № 6 (68), с 222-228.

21. Сайт проекту «Нова українська школа» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/byudzheth-na-osvitu-v-2018-rotsi-zrist-na->

[53- mlrd-grn/](#)

22. Сайт «ГО АСК - реформ», розділ Бюджет 2018 «Охорона здоров'я». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://budget2018.info/ohorona.html>
23. Скоропад І.С. Значення бюджету для фінансування системи держави// Науковий вісник НЛУ України.-2010.-№3.-С.322-325
24. Троцик Т.І. Видатки на освіту та науку в Україні: проблеми та основні шляхи вдосконалення// Науковий вісник КНТЕ України.-2010.-№1.-С.34-37
25. [Фінанси: Навчальний посібник / За заг. ред. Меглаперідзе А.С. - К.: «Центр учбової літератури», 2013. - 420 с.](#)
26. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни / І.Я. Чугунов //Казна України. — 2014. - № 6. - С. 25-28.
27. Чугунов І.Я. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень / І.Я. Чугунов, В.Д. Макогон //Економічний часопис - XXI. 2016. - №3-4(2). - С. 66-69.
28. Шаповал С. Л. Бюджетне планування у системі соціально-економічного розвитку України, дисертаційне дослідження, КНТЕУ, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим Доступу: <https://knute.edu.ua/file/Mg==/2345bbe583e21afd196c6f20fb879327.pdf>
29. [Електронний ресурс]. – Режим Доступу: <https://www.minprom.ua /digest /253775.html>
30. [Електронний ресурс]. – Режим Доступу: www.auc.org.ua/novyna/asociaciya-mist-ukrayiny-nadala-propozyciyi-do-byudzhetnoyi-deklaraciyi-na-2020-2022-roky
31. [Електронний ресурс]. – Режим Доступу: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/14nebava_teoriya_makro ekonomiki/ index.htm

Видатки Державного бюджету за програмною класифікацією, які підлягатимуть найбільшому скороченню у 2019 р. у порівнянні з 2018 р.

(тис. грн.)

Код бюджетної класифікації	ПОКАЗНИКИ	Затверджено ВРУ на 2018 рік із змінами (Закон від 13.07.2018 №2513-VIII)	Проект Державного бюджету на 2019 рік (від 15.09.2018)	Темпи приросту видатків 2019 до 2018, %	Абсолютний приріст видатків 2019/ 2018, тис. грн
0300000	Державне управління справами	2 700 839	2 303 408	-14.7	-397 431
0301000	Апарат Державного управління справами	2 669 547	2 272 229	-14.9	-397 318
0301010	Обслуговування та організаційне, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності Президента України та Адміністрації Президента України	1 063 853	947 173	-11.0	-116 679
0411000	Секретаріат Кабінету Міністрів України	997 754	848 784	-14.9	-148 970
0416000	Державне агентство з питань електронного урядування України	151 542	118 907	-21.5	-32 635
1100000	Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	4 956 658	3 711 177	-25.1	-1 245 481
1101000	Апарат Міністерства енергетики та вугільної промисловості України	4 956 658	3 697 564	-25.4	-1 259 094
1101070	Ліквідація збиткових вугледобувних та вуглепереробних підприємств	752 928	659 705	-12.4	-93 223
1101540	Підтримка впровадження Енергетичної стратегії України	630 100	496 125	-21.3	-133 975
1201000	Апарат Міністерства економічного розвитку і торгівлі України	4 411 369	3 426 840	-22.3	-984 528
1201520	Виконання державних цільових програм реформування та розвитку оборонно-пром-го комплексу, розроблення і впровадження нових технологій, нарощування наявних виробничих потужностей для виготовлення продукції оборонного призначення	3 043 700	2 423 500	-20.4	-620 200
1600000	Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України	193 884	165 187	-14.8	-28 697
1601000	Апарат Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України	193 884	165 187	-14.8	-28 697
1601600	Пілотні заходи з реагування на проблеми для розвитку, викликані переміщенням осіб та поверненням комбатантів	59 402	22 587	-62.0	-36 815
2401000	Апарат Міністерства екології та природних ресурсів України	814 395	674 934	-17.1	-139 461
2401270	Здійснення природоохоронних заходів	361 095	185 856	-48.5	-175 239
2751000	Апарат Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	3 130 824	2 326 449	-25.7	-804 375
2751270	Підтримка регіональної політики України	449 500	1 000	-99.8	-448 500
2800000	Міністерство аграрної політики та продовольства України				
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	1 000 000	800 000	-20.0	-200 000
2803020	Проведення земельної реформи	452 800	243 330	-46.3	-209 470

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А

3109000	Державна служба України з безпеки на транспорті	171 547	122 229	-28.7	-49 318
3109010	Здійснення державного контролю з питань безпеки на транспорті	171 547	122 229	-28.7	-49 318
3511000	Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки)				
3511150	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, прир.газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, управління багатоквартирним будинком, вивезення побутового сміття	70 992 648	55 095 597	-22.4	-15 897 051
3800000	Міністерство інформаційної політики України	862 109	545 639	-36.7	-316 470
3801030	Здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору	362 500	100 000	-72.4	-262 500
5560000	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації	97 347	86 616	-11.0	-10 730
6380000	Державне космічне агентство України	2 480 033	2 128 062	-14.2	-351 971
6381050	Управління та випробування космічних засобів	401 114	344 783	-14.0	-56 330
6381120	Утилізація твердого ракетного палива	264 401	185 901	-29.7	-78 500
6431000	Апарат Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	253 213	169 728	-33.0	-83 485
6431010	Керівництво та управління у сфері розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	253 213	169 728	-33.0	-83 485